

Branimir Belaj, Goran Tanacković Faletar
Filozofski fakultet, Osijek
branimir.belaj@os.t-com.hr, gorantanackovic@yahoo.com

Protučinjenične uvjetne rečenice, mentalni prostori i metonimija u kontekstu teorije konceptualne integracije¹

Ovaj se članak bavi semantičkom analizom protučinjeničnih iskaza hrvatskoga jezika u kontekstu teorije konceptualne integracije kao teorije koja svojim metodološkim aparatom najelegantnije i najtemeljite objašnjava njihovo značenje i njihovu logiku. Također se, a na korpusu protučinjeničnih iskaza hrvatskoga jezika, u svjetlu trenutnosti procesa konceptualne integracije kritički pristupa kognitivno-konceptualnom statusu četiriju vrsta mentalnih prostora i njihovih elemenata: ulaznih prostora, generičkoga prostora te projekcijskoga prostora, a u skladu s razlikama među njima dijele se na defokusirane, istaknute i fokalne mentalne prostore. U kontekstu analize protučinjeničnih iskaza raspravlja se i o mjestu i načinu interpretacije najčešće metonimijskoga tipa CJELINA ZA DIO i u nekim se slučajevima takvih metonimija predlaže uvođenje petoga mentalnog prostora – *predulaznoga prostora*.

1. Uvod

Teorija konceptualne integracije (engl. *Conceptual Integration Theory*) jedna je od središnjih teorija u okviru kognitivne lingvistike, a doživjela je procvat tijekom posljednjih desetak godina prvenstveno u radovima G. Fauconniera i M. Turnera (Fauconnier–Turner, 1996, 1998, 1999, 2002; Turner–Fauconnier, 1995, 2000)² kao nastavak istraživanja u okviru Fauconnierove (Fauconnier,

- 1 Budući da je u ovome radu riječ o teoriji konceptualne integracije, zbog dosljednosti nazivlju u naslovu smo se opredijelili za naziv **protučinjenične** uvjetne rečenice (dalje u tekstu protučinjenični iskazi), umjesto u kroatistici, a i u lingvistici uopće, uobičajenijih naziva nestvarne (irealne) uvjetne (kondicionalne) rečenice ili nestvarne pogodbene rečenice, jer je to doslovan prijevod engleskoga naziva **counterfactuals** koji se upotrebljava u toj teoriji.
- 2 U Hrvatskoj nema puno radova utemeljenih na teoriji mentalnih prostora i teoriji konceptualne integracije. Protučinjeničnim iskazima u kontekstu tih teorija u dva se navrata bavila Lj.

1985, 1994) teorije mentalnih prostora (engl. *Mental Space Theory*). I teorija mentalnih prostora i teorija konceptualne integracije pojavile su se u prvom redu kao logičan slijed, ali ujedno i kao nadopuna Lakoffove (Lakoff, Johnson, 1980, Lakoff, 1987) dvodomenske teorije konceptualne metafore i metonimije (engl. *Conceptual Metaphor Theory*) koja je primarno usredotočena na mentalne prikaze izvanjezične stvarnosti. Pored toga, teorija konceptualne metafore i metonimije bavi se uglavnom konvencionalnim metaforičkim izričajima, koji su ravnomjerno raspodijeljeni među pripadnicima određene kulture i motivirani zajedničkom konceptualnom metaforom, a ona ne može preciznije rasvijetliti složenost i dinamiku kognitivnih procesa koji su zastupljeni tijekom misaonih operacija. Iako je teorija konceptualne integracije u mnogome kompatibilna s teorijom konceptualne metafore, ona je svojim metodološkim aparatom i postavkama nadopunjuje jer osim konceptualne metafore i metonimije obuhvaća i objašnjava konceptualnu vrijednost jednoga šireg spektra kako jezičnih tako i izvanjezičnih fenomena kao što su analogija, protučinjenični iskazi, frazemi itd. Tako prema Fauconnieru i Turneru

»Conceptual integration operates in many areas – everyday meaning construction, conceptual change, metaphor and analogy, scientific discovery, counterfactual reasoning, grammar, action and design.« (Fauconnier–Turner, 1999: 76).

Prema tome, u teoriji konceptualne integracije interpretacija metaforičkih izraza dobiva status samo dijela jednoga općeg kognitivnog procesa te u tom smislu gubi primat koji je od početka osamdesetih stekla u kognitivnoj lingvistici. Za razliku od dvodomenskoga modela, Fauconnier i Turner postavljaju tzv. višeprostoreni model koji u prototipnim slučajevima³ uključuje *dva ulazna mentalna prostora* sa svojim elementima, *generički prostor* koji je shematičan u odnosu na ulazne prostore, koji sadrži njima zajedničke elemente i koji licencira, odnosno osigurava i omogućuje preslikavanje elemenata jednoga ulaznog prostora na elemente drugoga, ako se radi o metafori, ili koji, ako je riječ o nemetaforičkim izrazima, osigurava mogućnost njihova zajedničkog sudjelovanja u integriranom *projekcijskom mentalnom prostoru*⁴. Projekcijski prostor čet-

Šarić (Šarić, 1995, 1997); metaforičko–metonimijskim preslikavanjima G. Buljan (Buljan, 2004), a frazeološkim jedinicama engleskoga jezika M. Omazić (Omazić, 2005).

- 3 Predmet rasprave u ovom članku neće biti složenije konceptualno-integracijske mreže koje, primjerice, sadrže više projekcijskih prostora ili mreže kod kojih jedan projekcijski prostor može služiti kao ulaz za drugi projekcijski prostor ili mreže koje sadrže tzv. megaprostore (megablendove) itd. O takvim i sličnim složenijim mrežama vidi više u Fauconnier–Turner (2002).
- 4 Termin *projekcijski prostor* kao **alternativu** terminu *blend* upotrebljavamo prema Ruiz de Mendoza–Peña Cervel (2002). Smatramo ga prikladnim prijevodom jer je taj mentalni prostor rezultat projekcije elemenata od generičkoga prostora preko ulaznih prostora u *blend* i upotrebljavamo ga jedino u tom smislu. Ruiz de Mendoza i Peña Cervel u navedenom članku daju kritiku nekih Fauconnier–Turnerovih postavaka, u prvom redu njihove tvrdnje da integrirani prostor – *blend* – može imati strukturu neovisnu o strukturi ulaznih prostora, pa *projekcijski prostor* upotrebljavaju kao **zamjenu** za *blend*, tvrdeći da se radi samo o prividnoj

vrti je i u teoriji konceptualne integracije ključni mentalni prostor. To je središnji prostor u kojem se, zapravo, ogleda bit cijele teorije. U njemu je sadržana značenjska i konceptualna interpretacija iskaza kao čvrsta cjelina s vlastitom logikom, sastavljena od dijela elemenata iz svakog ulaznog prostora te nekih mogućih novih elemenata koji ne pripadaju ni jednom od ulaznih prostora. Struktura je projekcijskoga prostora dinamična, što znači da je on otvoren prema različitim kontekstualno uvjetovanim interpretacijama, prema različitim nesvjesnim proširivanjima temeljne konceptualne strukture, ovisno o iskustvu i općem znanju pojedinca. Kao što se vidi, u teoriji konceptualne integracije konceptualne domene⁵ zamijenjene su pojmom mentalnih prostora koji se definiraju kao

»small conceptual packets constructed as we think and talk, for purposes of local understanding and action... They are interconnected, and can be modified as thought and discourse unfold. Mental spaces can be used generally to model dynamic mappings in thought and language.« (Fauconnier–Turner, 2002: 40).

Njihova je osnovna uloga da kombiniraju elemente koji pripadaju različitim konceptualnim domenama, povezujući i homogenizirajući ih u elastično stabilne konceptualne okvire, pri čemu se pod elastičnom stabilnošću razumijeva stabilna osnovna konceptualna struktura koja podliježe određenim elaboracijama s obzirom na različitost individualnih iskustava i znanja te predodžbenih shema koje se maštovito aktiviraju u određenom trenutku konceptualizacije scene. Drugim riječima, u strukturi i oblikovanju mentalnih prostora vrlo važnu ulogu imaju i pozadinski **okviri** (engl. *frames*)⁶ koji obuhvaćaju i aktiviraju

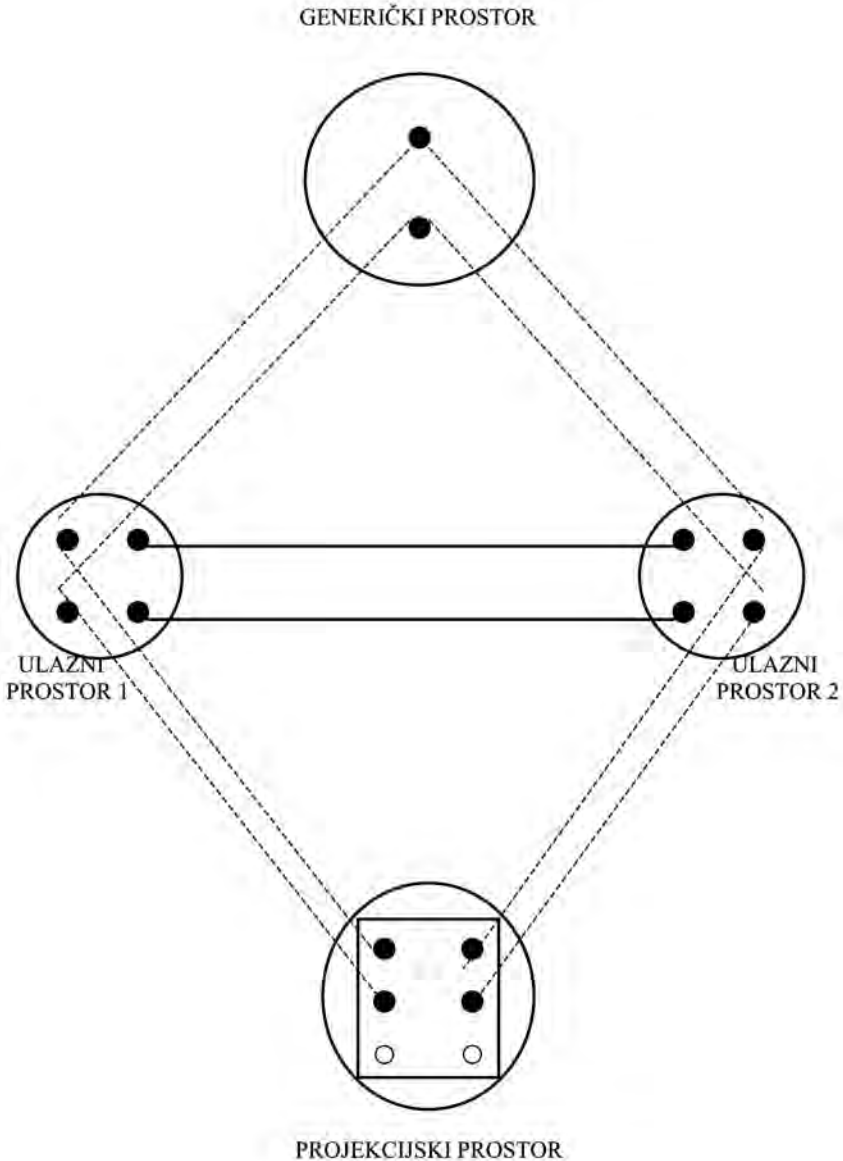
neovisnosti jer su projekcijski prostori rezultat nekih prethodnih kognitivnih operacija kao što su integracija, korelacija, kontrast itd. Osobno njihovu tezu smatramo prihvatljivom, iako mislimo da se ne kosi toliko s Fauconnier–Turnerovim postavkama kao što bi se to na prvi pogled moglo zaključiti. U tom bi smislu bilo dobro istražiti koliko se ono što Ruiz de Mendoza i Peña Cervel nazivaju prethodnim kognitivnim operacijama poklapa s Fauconnier–Turnerovim temeljnim aspektima teorije konceptualne integracije, u prvom redu s aspektom *dovršavanja* (engl. *completion*) koji u *blend* nesvjesno unosi pozadinsko znanje, odnosno znanje o svijetu. Treba također napomenuti i da termin *projekcijski prostor* ima i nešto drukčije značenje. Naime, prema Ruizu de Mendози i Peñi Cervel za pojam *projekcijskoga prostora* bitno je obilježje statičnosti i konačnosti, dok je *blend*, nasuprot tomu, dinamičan i pokretljiv pa je to razlog zbog kojega se u njemu mogu pojaviti elementi kojih nema u ulaznim prostorima. Engleski termin *blend* mogao bi se još prevesti i kao integracijski ili integrirani prostor, no projekcijski prostor čini se prihvatljivijim prijevodom, posebno stoga što je za razliku od integracijskoga ili integriranoga prostora u literaturi već poznat. No najbitnije je istaknuti da se u ovom članku termin *projekcijski prostor* ne upotrebljava u smislu u kojem ga u svom članku upotrebljavaju Ruiz de Mendoza i Peña Cervel, nego kao, po našem sudu, najbolji mogući prijevod engleskoga termina *blend*.

5 Ovdje je vrlo bitno napomenuti da u teoriji konceptualne integracije pojam konceptualne domene nije u potpunosti odbačen jer se struktura dinamičnih mentalnih prostora izvodi i nastaje iz stabilnijih konceptualnih domena.

6 Odnosima znanja o jeziku i znanja o svijetu u hrvatskoj se lingvistici posebno bavila M. Žic-Fuchs (Žic-Fuchs, 1991).

najrazličitija, kako opća tako i pojedinačna, znanja i iskustva koja podupiru i upotpunjavaju strukturu koju tvore sami elementi mentalnih prostora.

»Mental spaces are connected to long-term schematic knowledge called »frames«..., and to long term specific knowledge...« (Fauconnier-Turner, 2002: 40); »... mental spaces operate in working memory but are built partly by activating structures available from long-term memory.« (Fauconnier-Turner, 2002: 102). (sl. 1)

Slika 1. Temeljni model konceptualne integracije (Fauconnier-Turner, 2002: 46)

U ovome će nam radu navedeni prototipni model konceptualne integracije prikazan na slici 1. poslužiti kao sredstvo proučavanja integracijskih mreža koje nastaju prilikom interpretacije protučinjeničnih iskaza. Takvim iskazima uspostavlja se jedan mogući svijet, s manjim ili većim razlikama u odnosu na postojeći, a kako bi se istaknule određene razlike među njima ili pak upozorilo na pojedina obilježja jedne od ponuđenih mogućnosti. Svrha takvih iskaza ostvaruje se upravo procesom konceptualne integracije, na način koji ćemo u daljnjem tekstu pokušati preciznije pojasniti. U uvodnom obrazlaganju zakonitosti procesa konceptualne integracije razmotrit ćemo dobro poznati protučinjenični Fauconnier–Turnerov (Fauconnier–Turner, 2002: 225) primjer

(i) U Francuskoj, Watergate ne bi naškodilo Nixonu.

na kojem ćemo objasniti dinamiku procesa konceptualne integracije. Ovaj primjer potiče oblikovanje dvaju ulaznih mentalnih prostora. U prvom ulaznom prostoru, motiviranom *Watergateom* i *Nixonom*, nalazi se geografski prostor SAD–a te elementi njihova političkoga sustava – predsjednik, birački sustav, američki glasači, kongresnici, senatori, mediji koji prate politička događanja itd. Drugi ulazni prostor motiviran je priložnom oznakom u *Francuskoj* i sadrži francuski geografski prostor i američkom političkom sustavu paralelne elemente francuskoga političkoga sustava. Generički prostor sadrži elemente zajedničke obama ulaznim prostorima, a u ovom je slučaju to, prema G. Fauconnieru i M. Turneru (Fauconnier–Turner, 2002: 226), domena zapadne demokracije u kojoj je na čelu države predsjednik legalno izabran na demokratskim izborima, predsjednik je na čelu neke političke stranke koja se zajedno s ostalim strankama natječe za vodstvo u državi, predsjednikovo djelovanje ograničeno je zakonima i javnim mnijenjem koje mu može naškoditi i smijeniti ga ako se ne pridržava zadanih ograničenja i pravila itd. Kombiniranjem pojedinih elemenata iz ulaznih prostora, a upotpunjenima elementima enciklopedijskoga znanja o aferi Watergate kao što su laži, špijunaža, provala, magnetofonske vrpce itd., formira se i u mozgu pokreće dinamičan projekcijski prostor u kojem se situacija slična aferi Watergate smješta u Francusku gdje potencijalni predsjednik Francuske ne trpi tako teške posljedice kao Nixon u SAD–u, a zbog više mogućih razloga kao što su, primjerice, manja zainteresiranost francuskoga biračkog tijela za političke skandale, blaže zakonske odredbe pri kažnjavanju nezakonitih radnji u predizbornim utrkama, veća popustljivost medija u takvim situacijama itd.

2. Rasprava

2.1. Analiza protučinjeničnih iskaza

Nakon uvodnih napomena u kojima smo prikazali neke osnovne činjenice nužne za razumijevanje logike procesa konceptualne integracije, može se prijeći na samu analizu **protučinjeničnih iskaza** pronađenih u književnim djelima, popularnoj kulturi i svakodnevicu. Budući da je za razumijevanje i interpretaciju pojedinih, izrazito sažetih, iskaza bilo nužno navesti i širi kontekst njihova pojavljivanja, u takvim su slučajevima protučinjenični iskazi podebljani⁷.

7 Najveći dio navedenoga korpusa pronađen je u Hrvatskoj jezičnoj mrežnoj riznici na adresi <http://riznica.ihj.hr>.

- (1) Da smo mi bili na uzvišici, bilo bi razlupanih glavakâ ko o Velikoj Gopi dinjâ.
(Mirko Božić, *Kurlani, Gornji i Donji*)
- (2) Da ovaj snimač nije sastavljao neki Malezijac, nego Bill Gates u svome uredu, sad mi ne bi upropastio polovicu praznih CD-a.
(primjer iz svakodnevice)
- (3) Kad bi ti usta zašili, ti bi na stražnjicu progovorila.
(Ivan Aralica, *Psi u trgovištu*)
- (4) Kad bih ja ovdje zapovijedao, odmah bih vas sve troje pustio na slobodu.
(Josip Eugen Tomić, *Zmaj od Bosne*)
- (5) Da sam ja rektor, vidio bi, bi li mi vlada davala takove naloge, i da li se ona smije miješati u sveučilišne poslove?
(Ksaver Šandor Gjalski, *U noći*)
- (6) Šta ovo bi, Dimitrije mili? Nemamo koga pitat ni kome se obratit. Ovi strijeljaše neke ljude. **Da si ti bio ovdje, ne bi došlo do toga!**
(Mirko Kovač, *Vrata od utrobe*)
- (7) Nesretne mene! Gdje je naš Petar? **Da je on živ, ne bi to tako s menom bivalo.**
(Miroslav Kraljević, *Požeški đak ili Ljubimo milu svoju narodnost i grlimo sladki svoj narodni jezik*)
- (8) Sve će sam izvojevati, zasluge bit će njegove kad uspije, no koliko je tu poteškoća! **Oh, da je on plemić, tada bi lasno bilo!**
(Eugen Kumičić, *Gospođa Sabina*)
- (9) Kad bi oni znali da su i dužd i vlada kapitulirali, da smo otišli u Sveti Feliks predati gradske ključe, Venecija bi sada bila u plamenu, za dan razorena i opljačkana.
(Ivan Aralica, *Graditelj svratišta*)

Krenimo od onoga što je zajedničko svim navedenim primjerima. Naime, za interpretaciju svakoga pojedinog iskaza potrebno je uspostaviti mrežu konceptualne integracije. Njihovi dijelovi najprije motiviraju otvaranje ulaznih prostora. U prvom ulaznom prostoru uvijek se nalazi neka postojeća, ostvarena situacija, dok je ona u drugom ulaznom prostoru postavljena nešto drukčije te omogućuje pokretanje novoga scenarija u projekcijskom prostoru. Obje situacije uključuju aktere, mjesta ili odnose među kojima se može ostvariti preslikavanje, a sličnosti među njima projiciraju se u generički prostor. Interpretacija tih iskaza odvija se u projekcijskom prostoru koji iz ulaznih prostora, po već spomenutom načelu selektivnosti, preuzima odgovarajuće elemente, stvarajući tako novu, dinamičnu strukturu koja nam omogućava novi uvid u situaciju, uz pojavljivanje elemenata koji nisu postojali ni u jednome od ulaznih prostora. Ti se elementi, sada obrnutim smjerom, projiciraju natrag u ulazne prostore.

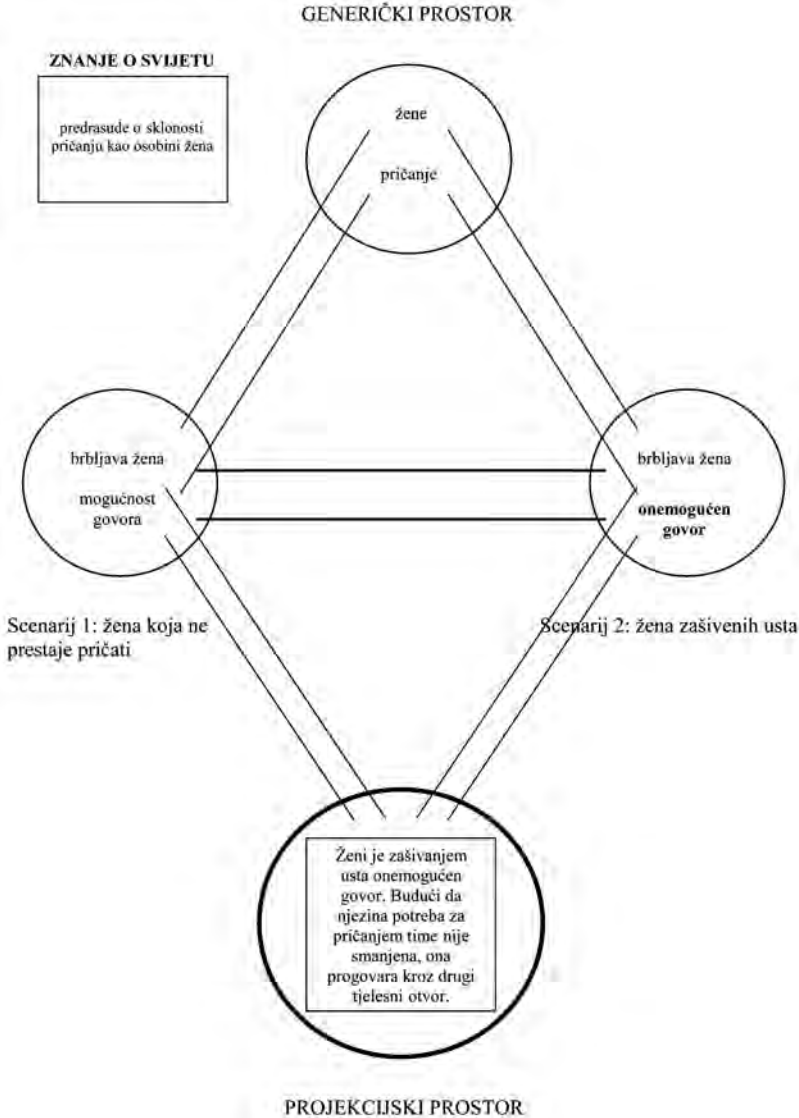
Rečenica (1) tako u prvom ulaznom prostoru ima scenarij sukoba (gađanja kamenjem) među stanovnicima dvaju sela na brdu. Pritom se stanovnici sela koje je smješteno niže na brdu nalaze u nepovoljnijem položaju, budući da ondje nema dovoljno kamenja kojim bi gađali svoje protivnike. Sam ishod ovog sukoba time postaje prilično izvjestan. Prvi dio rečenice motivacija je pak za otvaranje drugoga ulaznog prostora koji uključuje scenarij boljega strateškog položaja i izobilja municije na početku sukoba. Zajednički elementi dvaju men-

talnih prostora (okršaj koji uključuje strategiju, sukobljene strane, oružje) projiciraju se u generički prostor, dok u projekcijskom prostoru nastaje potpuno nova, dinamična struktura, u koju je iz prvoga ulaznog prostora preuzet scenarij sukoba na brdu, a iz drugoga povoljniji strateški položaj. U tom scenariju stanovnici sela koje je smješteno niže na brdu pobjeđuju svoje protivnike zahvaljujući boljem položaju za vrijeme sukoba, odnosno većoj količini kamenja kojom mogu gađati svoje protivnike. Takav razvoj situacije dovodi do željenoga zaključka da Kurlani Donji nisu izgubili bitku zbog nedostatka hrabrosti ili spretnosti, već zbog lošijega »startnog položaja«, a taj se zaključak, kao novina koju donosi projekcijski prostor, projicira natrag na ulazne prostore. U ovom su primjeru zanimljivi i neki metonimijski odnosi koji se ostvaruju već u ulaznim prostorima, tražeći zasebnu razradu. Ipak, o tome ćemo nešto više reći kasnije.

Rečenica (2) zabilježena je u svakodnevnom razgovoru, ali se njezina interpretacija ostvaruje na sličnim principima. U prvome ulaznom prostoru imamo scenarij sastavljanja snimača CD-a u slabije razvijenim zemljama s jeftinom radnom snagom, u kojima moćne svjetske korporacije grade svoje pogone, zapošljavajući tamošnje radnike uz plaću višestruko manju od one koju bi morali dati radnicima u svojim zemljama. U tim se pogonima najčešće od dijelova proizvedenih u Sjedinjenim Američkim Državama ili nekoj od zemalja Zapadne Europe sklapaju različiti elektronički uređaji. Pretpostavlja se da su tamošnji radnici, uz potplaćenost, i slabije obučeni. U drugome ulaznom prostoru imamo scenarij rada na Zapadu, koji je postavljen zanimljivom i originalnom metonimijom tipa DIO ZA CJELINU. Naime, u ovome ulaznom prostoru Bill Gates sa svojim uredom, kao jedan od ključnih elemenata svjetskoga hoda prema općoj informatizaciji, predstavlja cjelokupnu proizvodnju računalnih uređaja na Zapadu. Ipak, i o ovome ćemo metonimijskom odnosu, kao i o onome u primjeru (1), kasnije reći nešto više. Iz ovih dvaju prostora u generički se prostor projiciraju zajednički elementi. To su rad, radnici i sredina u kojoj se obavlja određeni posao. U projekcijski prostor pak iz ulaznih prostora ulaze elementi s puno više određenosti. Iz prvoga će se ulaznog prostora u njega projicirati dijelovi snimača CD-a, a iz drugoga ulaznog prostora američka ili zapadnoeuropska radna snaga koja je, prema proširenome vjerovanju, bolje obučena za njegovu sastavljanje. Pokretanje ovakvoga, novog scenarija, imat će za rezultat bolji završni proizvod, sklopljen od istih dijelova, ali s više stručnosti i uz bolju novčanu motivaciju. Novina koju donosi projekcijski prostor osvijetlit će već spomenutom povratnom projekcijom oba ulazna prostora.

U primjeru (3) u prvome ulaznom prostoru imamo scenarij »brbljavice«, žene koja ne može kontrolirati svoju sklonost pričanju. U drugome ulaznom prostoru nalazi se scenarij žene kojoj je »kirurškim zahvatom« zašivanja usta onemogućeno da govori. U generički prostor bit će projicirane žene i pričanje, odnosno zajednički elementi dvaju ulaznih prostora. U projekcijskom će se prostoru, potpomognutom pozadinskim znanjem, odnosno predrasudama o ženama kao spolu sklonom pričanju, pokrenuti novi scenarij, u kojem će žena, fizički onemogućena u svojoj namjeri, na kraju umjesto ustima progovoriti stražnjicom. Ovaj slučaj posebno je zanimljiv kao primjer u uvodu spomenute kompleksnosti teorija konceptualne metafore i konceptualne integracije. Naime, ovakav iskaz nije samo protučinjeničan, već je i figurativan, a voden je jednom sasvim konvencionalnom konceptualnom metaforom LJUDSKO TIJE-

LO JE POSUDA. Ova »početna« metafora grana se u procesu konceptualizacije na nekoliko podmetafora, pa tako ljudsko tijelo može biti i, primjerice, posuda za emocije, ali u našem je primjeru ono posuda za riječi. Ljudsko je tijelo posuda u kojoj je sadržana određena količina riječi, a usta su otvor kroz koji sadržaj može izaći iz posude. Ako se izlazak sadržaja kroz taj otvor na neki način onemogućiti, u istu će svrhu poslužiti neki od alternativnih otvora na tijelu koji su, slijedom metafore, zapravo otvori na posudi (sl. 2.). Ista metafora zastupljena je i u figurativnim iskazima kao što su »govorenjem izbaciti štogod iz sebe«, »istresti istinu na vidjelo«, »zadržati nešto za sebe« itd.

Slika 2. Shematski prikaz procesa konceptualne integracije u primjeru (3)
Kad bi ti usta zašili, ti bi na stražnjicu progovorila.

Primjer (4) u prvome ulaznom prostoru sadrži scenarij »nepravедno zatočenih«, u kojem troje ljudi лежи u zatvoru zbog nepoznatog prijestupa, dok моć odlučivanja o njihovoj slobodi pripada osobi koja nema sluha za njihove obrambene argumente. U drugome ulaznom prostoru nailazimo na scenarij »razumnoga suca«, u kojem osoba koja odlučuje o tuđoj slobodi pokazuje visok stupanj demokratičnosti, slušajući i prihvaćajući argumente zatočenika. Generički prostor ovjerava sljedeće koncepte zajedničke ulaznim prostorima: zatočeništvo, zatočene i sustav donošenja odluka o ljudskoj slobodi. U projekcijski će prostor biti projicirani zatvorenici (zajedno sa zatvorskom sobom) iz prvoga ulaznog prostora, a osoba s ovlastima njihova puštanja na slobodu iz drugoga. Pokretanje ovoga scenarija imat će kao rezultat jedan drukčiji, mogući, ishod situacije u kojem će argumenti zatvorenika biti prihvaćeni, a nepravda koja je počinjena njihovim zatvaranjem ispravljena. Projekcijski će prostor, kao i uvijek, povratno osvijetliti oba ulazna prostora, pridodajući osobi koja se nalazi na vrhu zatvorske hijerarhije u prvom ulaznom prostoru odrednice kao što su samovoljan, bahat ili nepravедan, dok će njegovu parnjaku u drugome ulaznom prostoru biti u novom svjetlu pripisane osobine demokratičnosti, tolerancije i pravедnosti.

Rečenica (5) također je zanimljiva iz nekoliko razloga. Ona, poput prethodnih, motivira kreiranje dvaju ulaznih prostora. U prvome od njih nalazi se scenarij sveučilišta bez autonomije, s rektorom koji izvršava naloge vladajućih struktura. U drugome ulaznom prostoru nalazi se scenarij »beskompromisnoga borca«, osobe koja ne odustaje od svojih uvjerenja ni u otvorenom sukobu s moćnijima. Generički prostor okuplja iz ulaznih prostora sukobe slabijih i jačih, stavove i odnose моći. U projekcijski će se prostor projicirati sljedeći elementi nužni za interpretaciju iskaza: scenarij sveučilišta bez prave autonomije koje je podložno samovolji vlade iz prvoga ulaznog prostora, a »principijelni borac« koji ne odstupa od svojih stavova iz drugoga. Njemu će u projekcijskom prostoru pripasti mjesto rektora, a pokretanje takvoga novoga scenarija dovest će do bitno drukčijega ishoda u kojem će se u bespoštednoj borbi stati na kraj provođenju vladine politike na sveučilištu, te će tako biti izborna njegova veća autonomija. Kao i kod primjera (4), povratna projekcija novih elemenata koje donosi projekcijski prostor naknadno će akterima suprotstavljenih scenarija u ulaznim prostorima 1 i 2 pridružiti neka obilježja koja ih čine različitima, a postaju uočljiva tek prilikom usporedbe. Nadalje, dvama se suprotstavljenim elementima (dvama rektorima) na samom kraju procesa konceptualne integracije također pridružuju obilježja uočena na temelju usporedbe, ali takva obilježja nemaju tendenciju konačnoga opisa, već su relevantna samo u kontekstu matičnoga iskaza, dok će u svakom drugom kontekstu postati suvišna, tj. »zalihosna«. Usto, i ovaj je primjer, poput nekih ranijih, zanimljiv i zbog metonimijskih odnosa koje možemo uočiti u mreži konceptualne integracije, ovaj put prema modelu CJELINA ZA DIO, budući da u navedenom iskazu dopise sveučilištu ne šalje sama vlada kao državna institucija, već eventualno netko od njezinih službenika u ministarstvu obrazovanja, a na inicijativu resornoga ministra. I ovaj ćemo metonimijski odnos, poput prethodnih, podrobnije rasvijetliti kasnije.

Rečenicom (6) također se uspostavlja temeljni model konceptualne integracije. Prvi ulazni prostor uključuje scenarij ratnoga bezvlašća u kojem se događa

i to da odluke o ljudskom životu ili smrti budu prepuštene vojsci ili nekoj drugoj, u ratu organiziranoj, skupini. U drugome ulaznom prostoru nalazi se osoba s dovoljnom količinom autoriteta da u kaotičnu situaciju uvede red i spriječi nove žrtve. U generički prostor projicirat će se iz ulaznih prostora kaos, žrtve, autoritet i pravo odlučivanja. U projekcijskom se prostoru pojavljuje scenarij rata sa svim opasnostima za civile koji se nađu na području ratnih operacija iz prvoga ulaznog prostora, a iz drugoga mu se ulaznog prostora pridružuje osoba s autoritetom dovoljnim da spriječi njihovo stradavanje. Pokretanjem novostvorene strukture dobit ćemo novi mogući razvoj događaja koji uključuje poštivanje ratnih pravila i konvencija i u čijem ishodu neće biti civilnih žrtava.

Rečenica (7) vrlo je slična prethodnoj. Ona motivira stvaranje prvoga ulaznog prostora sa scenarijem udovice koja je nakon smrti supruga prisiljena sama se boriti za egzistenciju u patrijarhalnom sustavu. Drugi ulazni prostor uključuje scenarij »brižnoga supruga« u kojem su uloge jasno podijeljene, a dominacija pripada snažnom i sposobnom muškarcu koji se skrbi za boljitak čitave obitelji. U generičkom prostoru nalaze se obitelj, patrijarhalno društvo i rodne uloge, a u projekcijskom će prostoru biti projicirana ženska osoba s društvenim kontekstom iz prvoga ulaznog prostora i lik brižnoga supruga iz drugoga ulaznog prostora. Prilikom pokretanja projekcijskoga prostora on će se pobrinuti za to da ženu zaobidu nevolje koje donosi pripadnost »slabijem spolu«.

Primjerom (8) motivira se stvaranje dvaju ulaznih prostora, od kojih prvi sadrži scenarij perspektivnoga mladog čovjeka na početku samostalnoga životnog puta i karijere kojemu poteškoće u napredovanju stvara »loše« društveno porijeklo. Iz toga proizlazi i pretpostavka da mu nadređeni tijekom napredovanja neće biti skloni i da će se morati dokazivati više od onih koji uživaju potporu radne okoline. Drugi ulazni prostor sadrži scenarij »mladoga aristokrata« koji od rođenja uživa potporu moćne obitelji i simpatije okoline. U generički prostor ove mreže konceptualne integracije ulaze sljedeći koncepti kao zajednički elementi ulaznim prostorima: karijera, radna okolina, društveno porijeklo, odnos nadređenih i podređenih. U projekcijski se prostor projicira konkretan scenarij iz prvoga ulaznog prostora, ali u njega ulazi osoba povoljnijega društvenog položaja iz drugoga ulaznog prostora. Pokretanje novoga scenarija donosi veće mogućnosti za uspjeh i brže napredovanje u karijeri, a povratnom projekcijom novih elemenata na ulazne prostore postaje očito kako prvi mladić nije sporiji u napredovanju zbog lošijih sposobnosti, već zbog nepovoljnijega položaja u odnosu na mladoga plemića.

Posljednji protučinjenični iskaz iz odabranoga korpusa (9) uspostavlja mrežu konceptualne integracije na sljedeći način: prvi ulazni prostor sadrži scenarij pokorenoga grada u situaciji kada su gradski oci već predali ključeve neprijatelju, ali njegovi stanovnici još uvijek nisu svjesni poraza. Drugi ulazni prostor sadrži scenarij usmenoga širenja vijesti o porazu i predaji među civilima. Zajednički su im elementi odnos rata, vojske, poraza, civila i obavještajnog sustava, te se oni projiciraju u generički prostor. U projekcijskom se pak prostoru pokreće nov scenarij, sastavljen od elemenata iz različitih ulaznih prostora. Iz prvoga ulaznog prostora tamo se projicira scenarij pokorenoga grada, predanoga neprijatelju od strane gradskih otaca, dok iz drugoga ulaznog prostora navaljuje svjetina koja je upravo saznala za poraz i predaju. Projekcijski se pro-

stor pokreće, nastaje situacija potpunoga kaosa i bezvlašća i grad na kraju biva zapaljen od strane vlastitih stanovnika.

Nakon što smo prethodnom analizom korpusa od devet odabranih protučinjeničnih iskaza, nadamo se, uspjeli barem donekle približiti proces konceptualne integracije koji je zastupljen pri njihovoj interpretaciji, dokazujući pri tom primjerenost temeljnoga modela konceptualne integracije kao instrumenta analize, možemo donijeti i dodatno razraditi neke zaključke vezane uz tijek tog procesa. Kako smo vidjeli, ključno je mjesto čitave teorije projekcijski prostor, mentalni prostor u koji se projiciraju pojedini, za interpretaciju iskaza važni, sastavni elementi ulaznih prostora te pri tom nastaje potpuno **nova struktura** (engl. *emergent structure*).

»Emergent structure arises in the blend that is not copied there directly from any input. It is generated in three ways: through composition of projections from the inputs, through completion based on independently recruited frames and scenarios, and through elaboration (»running the blend«).« (Fauconnier–Turner, 2002: 48)

U fazi **slaganja** (engl. *composition*) u projekcijskom se prostoru udružuju elementi iz ulaznih prostora, stvarajući ondje nove sustave odnosa, kakvih u prostorima iz kojih su došli nije bilo. Tako, primjerice, u rečenici (7) udovica iz prvoga ulaznog prostora tek u projekcijskom prostoru ponovno susreće svoga zaštitnika, a građani Venecije u primjeru (9), svjesni poraza i predaje, u istom mentalnom prostoru pale i pljačkaju svoj grad, dok je u ulaznim prostorima taj scenarij još uvijek teško ostvariv.

Sljedeća faza, **upotpunjavanje** (engl. *completion*), razumijeva uključivanje otprije poznatih obrazaca razvoja situacije koja je u projekcijskom prostoru nastala kao rezultat slaganja. Naravno, svako uključivanje »pozadinskoga« znanja u projekcijski prostor motivirano je sličnošću situacije koja se u njemu pojavila s nekom nama otprije poznatom i bliskom situacijom. Tako ćemo i odnose motivirane iskazom (1) koji nastaju u projekcijskom prostoru, a tiču se borbe između stanovnika dvaju sela, lako upotpuniti nekim poznatim okvirom, tj. obrascem razvoja sličnih događaja. U tu svrhu može nam poslužiti, primjerice, scena borbe kamenjem između dviju suprotstavljenih skupina koju smo vidjeli na filmu ili proživjeli u najranijemu djetinjstvu, a u slučaju primjera (5) možemo se poslužiti ranijim iskustvima i saznanjima o slučajevima s pojedinih sveučilišta, o vladinu kreiranju politike i odnosima moćnih i slabih. Čime će sve biti upotpunjena početna situacija nastala slaganjem, ovisi isključivo o znanju i ranijim iskustvima pojedinca, a valja napomenuti kako se uključivanje »pozadinskoga« znanja u projekcijski prostor odvija potpuno nesvjesno. Upotpunjavanje je, ujedno, i osnovna pretpostavka posljednje faze stvaranja nove strukture – **pokretanja projekcijskoga prostora** (engl. *elaboration*)⁸.

Nakon slaganja »relevantnih« elemenata i upotpunjavanja nastale strukture nekim otprije poznatim obrascem ili okvirom, projekcijski prostor pokrećemo poput svojevrzne simulacije mogućega događaja, upravo zahvaljujući poznavanju obrasca kojim smo nesvjesno nadogradili osnovnu strukturu. Evo još jedne

8 O fazama slaganja, upotpunjavanja i pokretanja vidi opširnije u Fauconnier–Turner (2002: 47–8).

asocijacije koja vrlo slikovito predočava taj proces: nedavno smo u Dnevniku HRT-a mogli vidjeti reportažu o pripremama njemačke policije za predstojeće svjetsko prvenstvo i moguće sukobe navijača. Dio tih priprema uključivao je i simulacije masovnih uličnih sukoba. Scenarij simulacije uključivao je dvije sukobljene strane i policiju sa zadatkom smirivanja sukoba. Takva simulacija zapravo je projekcijski prostor, u kojemu su posloženi navedeni elementi iz dvaju ulaznih prostora (u jednome je scenarij masovnog uličnog sukoba, a u drugom scenarij policijskoga izlaska na ulice). Za hrvatsku je javnost ipak zanimljiviji bio način njegova upotpunjavanja. Naime, simulirani je sukob njemačka policija predočila kao sukob Hrvata i Srba, odnosno hrvatskih i srpskih navijača, upotpunivši na taj način zadane elemente (dvije skupine u međusobnom sukobu) svima dobro poznatim obrascem (scenarij sukoba Hrvata i Srba dobro je poznat čitavom svijetu, od oružanih sukoba u Domovinskom ratu pa do navijačkih nereda širom Europe). Nakon što je ponešto neodređena početna situacija upotpunjena dobro poznatim obrascem sličnih zbivanja, projekcijski se prostor mogao pokrenuti, odnosno policijska je simulacija mogla započeti. Sada su njezini sudionici, premda je većina vjerojatno prvi put sudjelovala u nečemu sličnom, »iz nekog razloga« bili sasvim sigurni što trebaju činiti.

U našem primjeru (6) projekcijski se prostor lako pokreće zbog poznavanja »ratnoga scenarija« koji uključuje nalogodavce, izvršitelje i raspodjelu ratne odgovornosti; projekcijski prostor u primjeru (7) pokreće se zahvaljujući poznavanju »scenarija brižnog supruga« u patrijarhalnom kontekstu; projekcijski prostor u rečenici (8) pokrećemo prema »scenariju mladića iz dobre kuće« itd.

»Composition, completion, and elaboration lead to emergent structure in the blend; the blend contains structure that is not copied from the inputs.« (Fauconnier–Turner, 2002: 49)

Stoga i u nacrtu temeljnoga modela konceptualne integracije koji je dan u uvodu, kvadrat unutar projekcijskoga prostora predstavlja **novu strukturu**.

2.2. Narav mentalnih prostora i metonimija

Nakon što smo izložili i oprimjerali tijek i logiku procesa konceptualne integracije, okrenut ćemo se nekim mogućnostima dopunjavanja njegova temeljnoga modela, i to na dvjema razinama. Prva se razina revizije tiče **kognitivnoga statusa** četiriju mentalnih prostora (ulaznih prostora, generičkoga prostora i projekcijskoga prostora) i njihovih elemenata. Naime, postavlja se pitanje koji se mentalni prostori i koji njihovi elementi za vrijeme konceptualne integracije nalaze u fokusu naše svijesti, a koji su, s obzirom na to, defokusirani i zašto. Druga razina nadopune temeljnoga modela tiče se odnosa konceptualne integracije i metonimije, a odnosi se na uspostavljanje novih prostora unutar mreže u slučajevima koji najčešće uključuju metonimijske odnose CJELINA ZA DIO i kod kojih će se pokazati da se interpretacija metonimije odvija izvan ulaznih prostora temeljnoga modela. U skladu s time, nove prostore nazvat ćemo **predulaznim prostorima**. Već smo ranije, prilikom analize nekih protučinjeničnih iskaza, primijetili postojanje metonimijskih odnosa. Ovdje ćemo se nešto kasnije, uz nekoliko novih, vratiti tim primjerima i promotriti ih u svjetlu teza o odnosima metonimije i konceptualne integracije.

Prvom od spomenutih razina revizije pokušat će se premostiti jaz između dosadašnjih teorijskih postavki i njihove primjene u aktualnim komunikacijskim kontekstima, točnije u trenutku interpretacije iskaza. Naime, Fauconnierov i Turnerov nacrt temeljnoga modela, koji donosimo u uvodu, prikazuje projekcijski prostor kao središnji prostor mreže konceptualne integracije, dok ostale mentalne prostore prikazuje na jednak način⁹, iz čega može proizaći zaključak o njihovoj konceptualnoj ravnopravnosti u trenutku stvaranja projekcijskoga prostora. Nasuprot tomu, mentalni prostori i njihovi elementi, a s obzirom na njihov konceptualni status u trenutku interpretacije iskaza, mogu se podijeliti u sljedeće tri skupine:

- a) *defokusirani mentalni prostori i defokusirani elementi*
- b) *istaknuti (određeni) mentalni prostori i istaknuti elementi*
- c) *fokalni mentalni prostori i fokalni elementi*

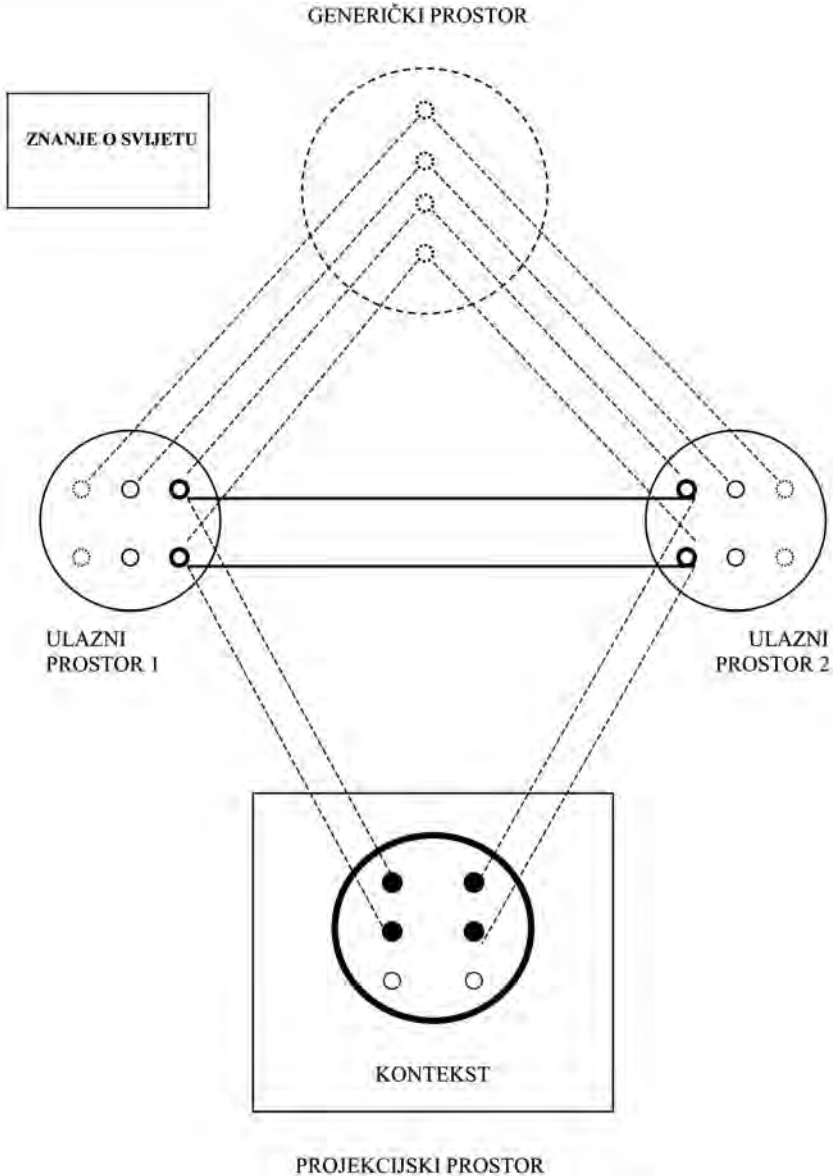
Tako generički prostor, zajedno sa svojim elementima, kao shematizirani skup sličnosti između dvaju ulaznih prostora, pripada defokusiranoj skupini, budući da nam je potreban izniman kognitivni napor kako bismo ga osvijestili u trenutku interpretacije iskaza. Razlog je tomu njegova shematična narav, tj. činjenica da se taj prostor sastoji od elemenata koji se nalaze na najvišim razinama taksonomijskoga modela kategorizacije.¹⁰ Zbog toga je generički prostor u nekom smislu »širi« od ostalih mentalnih prostora. Njegova »širina« pritom nije rezultat većeg broja elemenata sadržanih u generičkom prostoru od onoga u ulaznim prostorima ili u projekcijskom prostoru, već samo njihove općenitije naravi. Iz istih razloga, ulaznim prostorima u mreži konceptualne integracije pripada status istaknutih mentalnih prostora. Naime, oni uključuju »određene« elemente koji pripadaju temeljnim razinama¹¹ (engl. *basic levels*) taksonomijskoga modela, što ih čini komunikacijski relevantnima, bliskima i lako predočivima. To, kao što smo već ustvrdili, nije slučaj s generičkim prostorom

9 Fauconnier i Turner u temeljnom modelu konceptualne integracije naglašavaju jedino elemente mentalnih prostora koji su masno otisnuti te međusobno preslikavanje elemenata ulaznih prostora koje je označeno punim linijama.

10 Taksonomijski model kategorizacije podrazumijeva raspored kategorija duž svojevrstne ljestvice određenosti koja sadrži temeljne razine te njima nadređene i podređene razine. Na temeljnim razinama (engl. *basic levels*) takve ljestvice maksimalizirana su komunikacijski relevantna, a minimalizirana komunikacijski zalihosna obilježja pojedinih kategorija, te se upravo preko njih odvija svakodnevna komunikacija. Njima nadređene razine odlikuju se komunikacijski nedovoljnom određenosti, a njima podređene razine pak prekomjernom određenosti. Poslužimo se u pojašnjavanju ovoga modela slikovitim primjerom: Ako, primjerice, vidimo nekoga kako jede nama nepoznatu vrstu voća i upitamo ga što je to, odgovor će bez sumnje sadržavati pojam koji pripada temeljnoj razini kategorizacije, primjerice *mango*. Malo je vjerojatno da će nam osoba odgovoriti kako jede *posebnu vrstu manga* ili kako jede *voće*. Dakle, dok je *mango* komunikacijski dovoljno određena kategorija, *voće* i *posebna vrsta manga* kao kategorije odlikuju se manjkom, odnosno viškom podataka, što ih čini komunikacijski manje obavijesnim, a samim tim i rjedim. O taksonomijskom modelu kategorizacije i temeljnim razinama vidi više u Rosch (1975), Rosch – Mervis (1975), Taylor (1995, 2002).

11 U ulaznim prostorima mogu se, naravno, nalaziti i elementi nižih odnosno viših razina kategorizacije, no takvi su slučajevi rjedi. Za tezu koja se iznosi u ovoj raspravi najbitnije je da su elementi generičkoga prostora uvijek shematični u odnosu na elemente ulaznih prostora kod kojih se očituje veći stupanj specifičnosti.

i njegovim elementima. Nakon projekcije u projekcijski prostor, pojedini elementi koji su unutar ulaznih prostora bili tek istaknuti postaju fokalnim elementima, kreirajući pritom najistaknutiji prostor mreže konceptualne integracije sa scenarijem koji konceptualiziramo u trenutku interpretacije iskaza. U temeljni model konceptualne integracije valjalo bi uključiti i pozadinsko znanje – **znanje o svijetu** – jer je ono ključni čimbenik pri interpretaciji svakoga iskaza, što ističu i Fauconnier i Turner (2002: 40, 226).

Slika 3. Temeljni model konceptualne integracije s obzirom na kognitivni status pojedinih mentalnih prostora

Pokušajmo sada u svjetlu navedenih teza još jednom promotriti neke primjere protučinjeničnih iskaza iz našega korpusa. Rezultat je interpretacije rečenice (1) projekcijski prostor u kojem se odvija dinamična borba između stanovnika dvaju sela, a Kurlani Donji odnose pobjedu zbog zauzimanja boljega strateškog položaja na vrhu brda. Taj scenarij nalazi se u fokusu naše svijesti kao potpuno jasna predodžba, dok ulazni prostori iz kojih potječu njegovi sastavni elementi (ukupni scenarij borbe na brdu u prvom i ukupni scenarij boljega strateškog položaja u drugom ulaznom prostoru) ostaju ponešto u pozadini, ali ipak istaknuti u odnosu na generički prostor i njegove prilično apstraktne sastavnice kao što su borba, strategija i zaraćene skupine. Očito je kako u zadanoj mreži odnosa upravo taj prostor sa svojim elementima pripada defokusiranoj skupini i kako nam je potreban izniman kognitivni napor da bismo ga u trenutku interpretacije iskaza postali svjesni.

Iskaz (4), nadalje, u svijesti interpretatora pokreće scenarij u kojem pravodni upravitelj zatvora nevine pušta na slobodu prihvaćajući njihove argumente. Scenariji koji pripadaju ulaznim prostorima (scenarij neopravdanoga boravka troje zatočenika u zatvoru i scenarij »razumnoga suca«) i ovdje ostaju ponešto u pozadini, dok je generički prostor s općenitim elementima kao što su zatočeništvo, zatočeničnici i sustavi odlučivanja o slobodi pojedinaca i ovdje, sasvim očito, defokusiran.

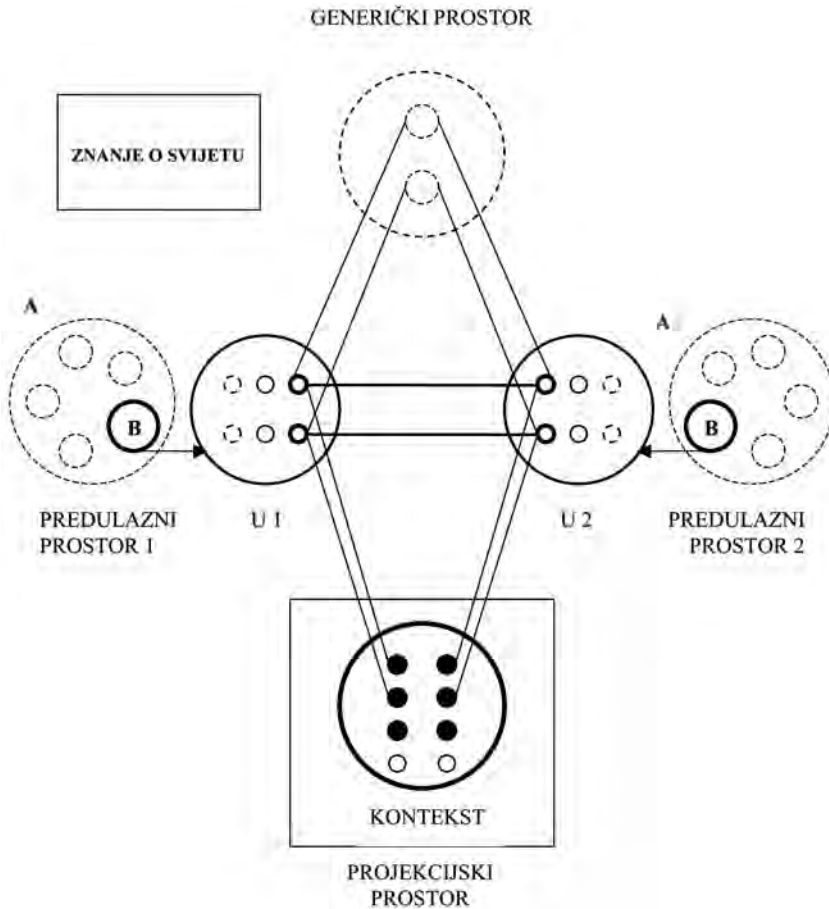
Primjer mreže konceptualne integracije koja se uspostavlja prilikom interpretacije rečenice (9), kao što smo vidjeli, sadrži u svome projekcijskom prostoru dinamičan scenarij bezvlašća u kojem stanovnici Venecije pljačkaju i pale vlastiti grad. Taj se scenarij prilikom interpretacije iskaza nalazi u fokusu naše svijesti, dok se scenariji iz ulaznih prostora (predaja Venecije neprijatelju i širenje vijesti o predaji među stanovnicima) nalaze u pozadini konceptualizacije. Generički prostor i ovdje okuplja općenitije koncepte, zajedničke elemente iz obaju ulaznih prostora, kao što su rat, poraz, predaja i sustav prenošenja obavijesti, te zbog svoje općenite naravi ostaje defokusiran.

Mogli bismo na ovaj način osvijetliti čitav ranije analizirani korpus. Međutim, smatramo da i prikazani primjeri govore dovoljno u prilog tezi o potrebi revizije temeljnoga modela konceptualne integracije s obzirom na kognitivni status pojedinih mentalnih prostora u trenutku interpretacije iskaza. Te su razlike među pojedinim prostorima prikazane modelom na sl. 3. u kojem je generički prostor zajedno sa svojim elementima predstavljen kao isprekidani krug, ulazni su prostori označeni punim krugovima, a elementi unutar njih različitom debljinom linija koja je proporcionalna njihovoj konceptualnoj istaknutosti, dok je projekcijski prostor sa svojim fokalnim elementima, kao mentalni prostor koji se prilikom interpretacije iskaza nalazi u fokusu naše svijesti, prikazan kao masno otisnuti krug. Usto, u ponuđenom se modelu ističe i važnost **konteksta** u kreiranju projekcijskoga prostora, na što je više puta upozoreno pri analizi primjera protučinjeničnih iskaza.

Druga mogućnost dopune temeljnoga modela konceptualne integracije, kao što je već rečeno, tiče se interpretacije nekih tipova metonimije u procesu konceptualne integracije. Revizija na toj razini rezultira dopunjavanjem temeljnoga modela novim mentalnim prostorima. Najčešći su pojavni oblici metonimijskih odnosa u mreži konceptualne integracije, kao i unutar izvorne i ciljne domene konceptualne metafore, metonimijski modeli DIO ZA CJELINU (metonimijska ekspanzija) i CJELINA ZA

DIO (metonimijska redukcija), no ponudit ćemo i nekoliko dokaza o postojanju i trećega, doduše najrjedega, metonimijskoga tipa DIO ZA DIO.

Revizija temeljnoga modela na ovoj razini najčešće se tiče slučajeva uspostavljanja metonimijskih odnosa prema modelu CJELINA ZA DIO, odnosno metonimijske redukcije unutar mreže konceptualne integracije. Pritom se potreba za predulaznim prostorima javlja samo kod metonimijskih redukcija domena čije dijelove možemo zamisliti neovisno o cjelini. S druge strane, kod metonimija u kojima dijelove ne možemo zamisliti neovisno o cjelini nema potrebe za predulaznim prostorima, budući da se u takvim slučajevima pojedini dijelovi pojavljuju samo unutar matične cjeline. Navedene ćemo teze naknadno višestruko oprimjeriti. Na početku, bitno je istaknuti kako je predloženi nacrt revizije temeljnoga modela konceptualne integracije na ovoj razini tek teorijski konstrukt koji logično i slikovito objašnjava razlike u redukciji konceptualnih domena te kako ne postoje empirijski dokazi o uspostavljanju predulaznih prostora tijekom misaonih procesa. Predulazni prostori u okviru revidiranoga temeljnoga modela konceptualne integracije prikazani su na slici 4.

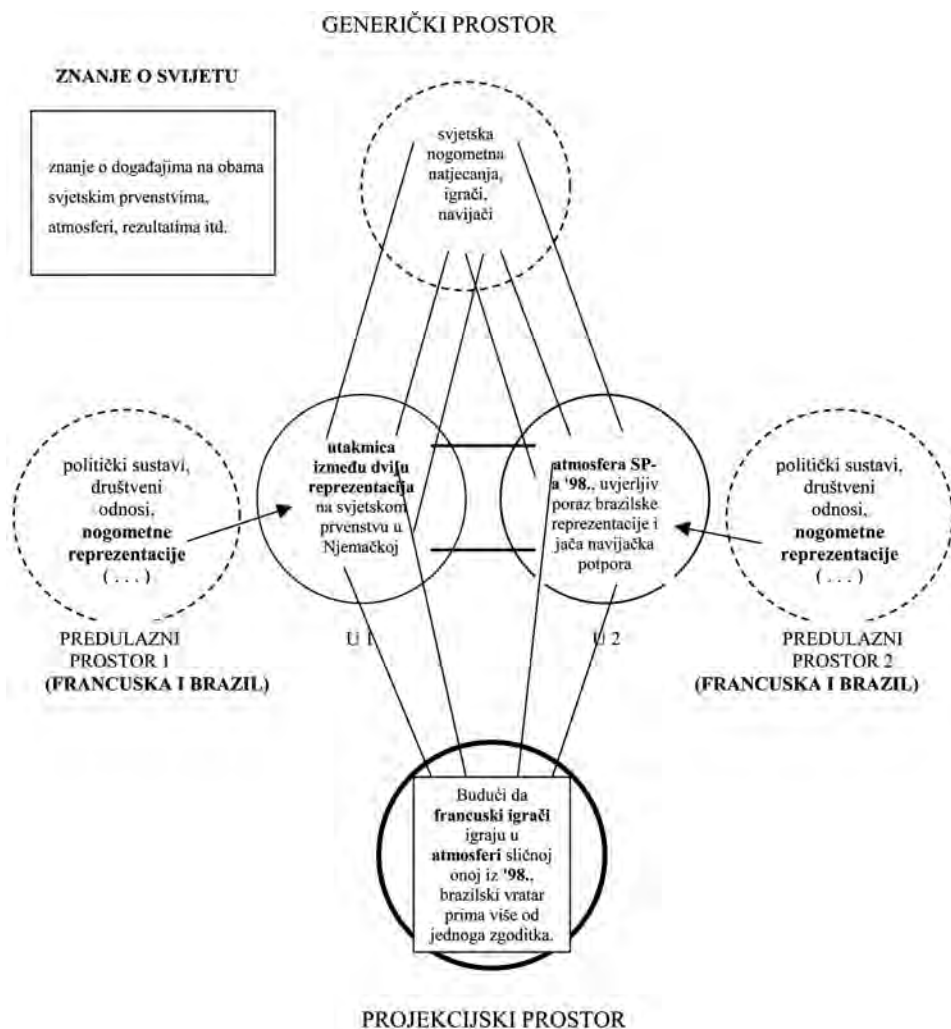

Slika 4. Model konceptualne integracije s predulaznim prostorima koji se uspostavlja pri razrješavanju metonimija s konceptualno neovisnim domenama

Potrebu uvođenja predulaznih prostora u temeljni model konceptualne integracije obrazložiti ćemo najprije na sljedećim četirima protučinjeničnim iskazima pruzetima iz svakodnevne komunikacije, a kod nekih ćemo tijekom konceptualne integracije i grafički prikazati:

- (10) Da je utakmica između Francuske i Brazila na prošlom svjetskom prvenstvu odigrana u atmosferi utakmice svjetskoga prvenstva u Francuskoj, Brazil bi primio još koji pogodak.
- (11) Da su žene umjesto 60-ih tablete dobile tek danas, bile bi puno manje slobodne.
- (12) Da sam pribavio sve papire prije dvije godine, danas mi kuća ne bi bila na popisu za rušenje.
- (13) Da je Hitler napao Rusiju nešto ranije, osvojio bi više ruskog teritorija prije zime.

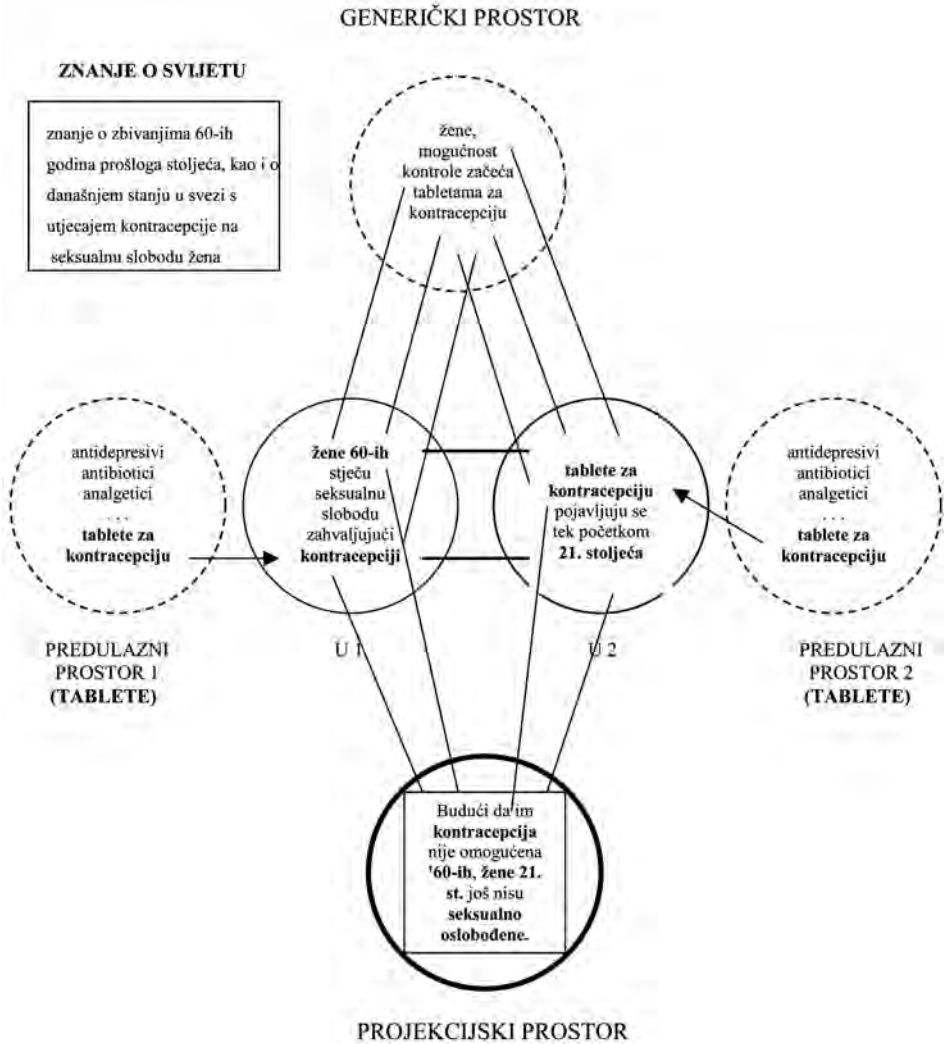
Za interpretaciju iskaza (10) potrebno je ponajprije uspostaviti predulazne prostore koji sadrže široke konceptualne domene Francuske i Brazila (sa svim pripadajućim poddomenama) iz kojih se u ulazne prostore metonimijskom redukcijom prema modelu CJELINA ZA DIO projiciraju samo poddomene nogometnih reprezentacija. Prvi ulazni prostor sadrži scenarij nogometne utakmice između reprezentacija Francuske i Brazila na nedavnom svjetskom prvenstvu u Njemačkoj. Drugi ulazni prostor sadrži scenarij ranijega svjetskog prvenstva u Francuskoj 1998., obilježenoga ponajprije pobjedničkim nizom francuske nogometne reprezentacije ohrabrene bezrezervnom potporom svojih brojnih navijača. Generički prostor okuplja zajedničke elemente dvaju ulaznih prostora: nogometna natjecanja na svjetskoj razini, igrače i navijače na utakmicama. U projekcijskom se pak prostoru, a na osnovi znanja o zbivanjima na objema utakmicama istih suparnika, pokreće scenarij u kojem igrači reprezentacija Francuske i Brazila iz prvoga ulaznog prostora odmjeravaju snage u atmosferi jače potpore francuskih navijača koja pripada drugome ulaznom prostoru i zahvaljujući kojoj Francuzi pobjeđuju još lakše i uvjerljivije. Na putu prema projekcijskom prostoru odvija se druga faza metonimijske redukcije, odnosno cijela nogometna reprezentacija Brazila reducira se samo na vratara koji prima više pogodaka. Zanimljivo je primijetiti kako, a u skladu s tezom o različitom kognitivnom statusu određenih mentalnih prostora i njihovih elemenata, široke konceptualne domene Francuske i Brazila s pripadajućim elementima ostaju defokusirane u predulaznim prostorima; scenarij utakmice između dviju reprezentacija i atmosfere nogometnog prvenstva u Francuskoj u dvama ulaznim prostorima ponešto su istaknuti u odnosu na predulazne prostore, dok projekcijskomu prostoru pripada status fokalnoga prostora, a sastavnicama dinamičnoga scenarija lake francuske pobjede uz veću potporu gledatelja status fokalnih elemenata. Istaknutost pojedinih elemenata u odnosu na druge unutar matičnih mentalnih prostora i njihova istovjetnost s elementima nastalima projekcijom u druge mentalne prostore naznačene su masno otisnutim slovima u shematskom prikazu interpretacije ovoga, ali i drugih iskaza u ovom radu (sl. 5.).

(Slika 5.)

Protučinjenični iskaz (11) pripada modelu dvostruke metonimijske redukcije, odnosno dvostruke metonimije modela C>JELINA ZA DIO. Čitava konceptualna domena tableta (koja uključuje i antidepresive, antibiotike, tablete protiv bolova itd.) iz predulaznih prostora reducira se u ovom primjeru na jednu od svojih poddomena, a to su tablete za kontrolu začeca. U prvom ulaznom prostoru nalazi se scenarij seksualnog oslobađanja žena u šezdesetim godinama prošloga stoljeća zahvaljujući pojavi tableta za kontrolu začeca. Drugi ulazni prostor sadrži scenarij pojave tableta za kontrolu začeca tek početkom 21. stoljeća. Generički prostor okuplja sličnosti između dvaju ulaznih prostora, tj. žene i njihovu mogućnost kontrole začeca uz pomoć tableta za kontracepciju. U projekcijskom prostoru, kombinacijom elemenata iz dvaju ulaznih prostora (kontracepcijskih tableta iz jednoga i današnjega vremena iz drugoga), nastaje

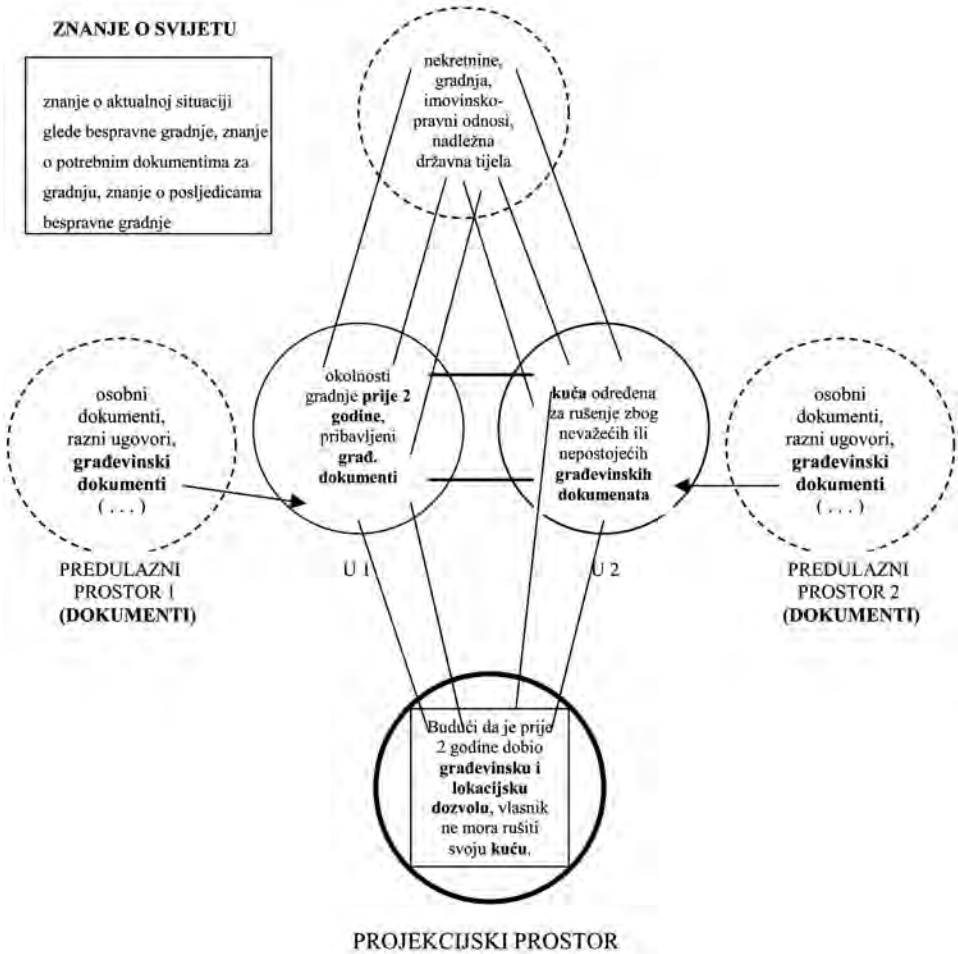
sljedeći dinamičan scenarij: budući da su mogućnost kontrole začeca s pomoću kontracepcijskih tableta upoznale tek nedavno, žene danas još uvijek nemaju seksualnu slobodu. Na putu prema projekcijskom prostoru dogodio se i drugi dio spomenute metonimijske redukcije. Naime, ovisno o iskustvu i znanju pojedinca, odnosno o kontekstu u najširem smislu, u projekcijski će prostor biti projicirane samo specifične vrste kontracepcijskih tableta istaknutih u ulaznim prostorima, u vidu kutijica određene boje i s konkretnim natpisom. Posebno će takva interpretacija biti svojstvena ženama koje ih konzumiraju, odnosno konzumiraju određenu vrstu, pa će, dakle, ovisno o tome, vrsta tableta koja se konzumira ući u projekcijski prostor i biti fokalizirana, dok će druge vrste kontracepcijskih tableta, koje dotična osoba ne uzima pa stoga na njih i ne pomišlja, ostati u pozadini konceptualizacije, tj. u ulaznim prostorima (sl. 6.).

(Slika 6.)

Kao i u prethodnom primjeru, za početak interpretacije iskaza (12) potrebni su predulazni prostori koji sadrže opsežniju konceptualnu domenu, a u ovom je slučaju to domena »papira«, tj. službenih dokumenata izdanih od strane neke ovlaštene institucije. To mogu biti osobni dokumenti, dokumenti o osiguranju, različite dozvole i ugovori ili dokumenti o gradnji. Upravo posljednja navedena poddomena izdvaja se prilikom interpretacije iskaza i čini dio scenarija koji pripadaju ulaznim prostorima. U prvom se ulaznom prostoru nalazi scenarij okolnosti koje su određivale gradnju nekretnina prije dvije godine i pod kojima je bilo moguće na vrijeme ishoditi potrebne građevinske dokumente. U drugom ulaznom prostoru nalazi se scenarij kuće koja je zbog neispravnih ili nepostojećih građevinskih dokumenata od strane nadležne komisije određena za rušenje. Generički prostor okuplja zajedničke elemente dvaju ulaznih prostora: gradnju nekretnina, imovinskopravne odnose i nadležna tijela. U projekcijskom se pak prostoru, uz snažnu »potporu« znanja o situaciji bespravne gradnje, pokreće scenarij nastao kombinacijom elemenata iz dvaju ulaznih prostora, u kojem vlasnik kuće koja je preuzeta iz drugoga ulaznog prostora pribavlja na vrijeme, odnosno dvije godine ranije (u skladu sa scenarijem iz prvoga ulaznog prostora), lokacijsku, građevinsku i druge potrebne dozvole te se tako zakon o bespravnoj gradnji s pripadajućim kaznama ne odnosi na njegovu imovinu. Primjećujemo kako je poddomena građevinskih dokumenata iz ulaznih prostora naknadno reducirana na konkretne dozvole za gradnju nekretnina u projekcijskom prostoru. Kognitivni status mentalnih prostora, kao i istaknutost pojedinih elemenata tijekom interpretacije i njihova povezanost s istovjetnim elementima u drugim mentalnim prostorima, označeni su kao i u prethodnim primjerima različitom debljinom linija i slova u shematskom prikazu (sl. 7.).

GENERIČKI PROSTOR

(Slika 7.)

Što se pak tiče primjera (13), kod njega je moguće dvostruko čitanje. Prvo je ono koje navedenu metonimiju razrješava prema modelu DIO ZA CJELINU, odnosno, ZAPOVJEDNIK ZA SNAGE KOJIMA SE ZAPOVIJEDA (Hitler kao najvažniji dio njemačke vojne hijerarhije za cijelu vojsku). Drugo moguće čitanje zadanu metonimiju interpretira prema modelu DIO ZA DIO, ali uz posredovanje CJELINE. Prema tom čitanju, prva je faza interpretacije metonimijska ekspanzija prema modelu POJEDINAC ZA DRŽAVU (Hitler kao dio Njemačke za cijelu Njemačku), slično kao i kod prvoga tumačenja, ali potom dolazi do dvostruke metonimijske redukcije: DRŽAVA ZA INSTITUCIJU (vojska kao institucija) > INSTITUCIJA ZA LJUDE (vojska za ljude u pojedinim rodovima vojske). Ako čitavu stvar sagledamo ispočetka, vidimo kako Hitler kao dio, posredstvom Njemačke, tj. njezine vojske kao dviju cjelina, u ovom iskazu ozna-

čava pojedine sastavnice njemačke vojske (pješaštvo, zrakoplovne jedinice, topništvo itd.) kao dijelove. Prva faza interpretacije ovoga modela trostruke metonimije odvija se u predulaznim prostorima, gdje se pojedinac poistovjećuje s državom koja se potom projicira u ulazne prostore i prolazi kroz dvostruku metonimijsku redukciju na putu do projekcijskoga prostora. Ondje se pak, u skladu s mogućnostima predočavanja pojedinaca i njihovim znanjem o događanjima na istočnom bojištu u Drugome svjetskom ratu, pokreću dinamični scenariji dubokoga prodora njemačkih jedinica na rusko područje prije početka zime.

Držimo kako je i primjer (3) vrlo sličan upravo navedenom primjeru, odnosno kako i njegova interpretacija uključuje proces razrješavanja višestruke, točnije četverostruke, metonimije čija se prva faza također može smjestiti u predulazne prostore. Naime, i Bill Gates i anonimni Malezijac u našem su primjeru, poput Hitlera, u prvoj fazi interpretacije (u predulaznim prostorima) dijelovi koji označavaju matične cjeline, razvijeni Zapad i nerazvijeni Istok, a koji se projiciraju u ulazne prostore, dok u predulaznim prostorima ostaju defokusirane druge potencijalne domene Malezijaca i Billa Gatesa koje pak u nekim drugim kontekstima mogu postati aktivne zone iskaza, bilo ekspanzijskoga, bilo redukcijskoga tipa. Potom Zapad na putu do projekcijskoga prostora prolazi kroz trostruku metonimijsku redukciju prema modelu BLOK ZEMALJA (Zapadni blok) ZA ZEMLJU (Sjedinjene Američke Države)¹² > ZEMLJA ZA INSTITUCIJU (tj. zemlje Zapada za tvornice koje proizvode informatičke uređaje) > INSTITUCIJA ZA LJUDE (tvornice za ljude koji u njima rade). Kao rezultat ovakve interpretacije, u projekcijskom se prostoru odigrava dinamičan scenarij u kojem dobro obučeni radnici u tvornicama informatičkih uređaja SAD-a sklapaju snimače CD-a.

Vratimo se sada još primjeru (5) kod kojega smo u prethodnome poglavlju zamijetili postojanje metonimijskih odnosa, a za čiju je pravilnu interpretaciju također nužno uspostaviti predulazne prostore. Prisjetimo se, primjer glasi:

- (5) Da sam ja rektor, vidio bi, bi li mi vlada davala takove naloge, i da li se ona smije miješati u sveučilišne poslove?

I ovaj protučinjenični iskaz pripada modelu metonimijske redukcije, odnosno čitava domena vlade ovdje stoji za jednu od svojih poddomena, a to je prosvjetni resor, tj. ako metonimiju razriješimo do kraja, za određenu osobu koja je u tom ministarstvu zadužena za odnose s javnošću. Prilikom interpretacije iskaza, u našoj se svijesti pokreće scenarij¹³ u kojem konkretna osoba u ime matičnoga ministarstva šalje određenom sveučilištu pismo upozoravajućega sadržaja, pri čemu se u predulaznom prostoru odvija prvi stupanj metonimijske redukcije pa u ulazni prostor ulazi samo vladin prosvjetni resor, dok ostala mi-

12 S obzirom na to da početnu izvornu domenu, polazišni koncept, čini Bill Gates, najvjerojatnije je da će krajnji ciljni koncept biti u okviru domene Sjedinjenih Američkih Država kao domovine Billa Gatesa. No ne može se ovdje isključiti ni konceptualizacija neke od ostalih zemalja Zapada, a što je individualno i ovisno o širokom spektru izvanjezičnoga znanja onoga tko interpretira iskaz.

13 Treba istaknuti da je to jedan od najvjerojatnijih scenarija, no mogući su i drukčiji scenariji, što ovisi o znanju i iskustvu pojedinca.

nistarstva ostaju u predulaznom prostoru. Potom se na putu od ulaznoga prostora prema projekcijskom prostoru odvija drugi stupanj metonimijske redukcije koji u projekcijskom prostoru daje status fokalnoga elementa konkretnom pojedincu koji šalje nalog, a ostale podresore ministarstva prosvjete ostavlja u ulaznom prostoru. Kao i u primjeru s kontracepcijskim tabletama, i ovdje se selekcija određene, za interpretaciju važne poddomene, odigrala prije njezina projiciranja u ulazni prostor, da bi potom omogućila pokretanje odgovarajućega projekcijskog prostora na kraju procesa.

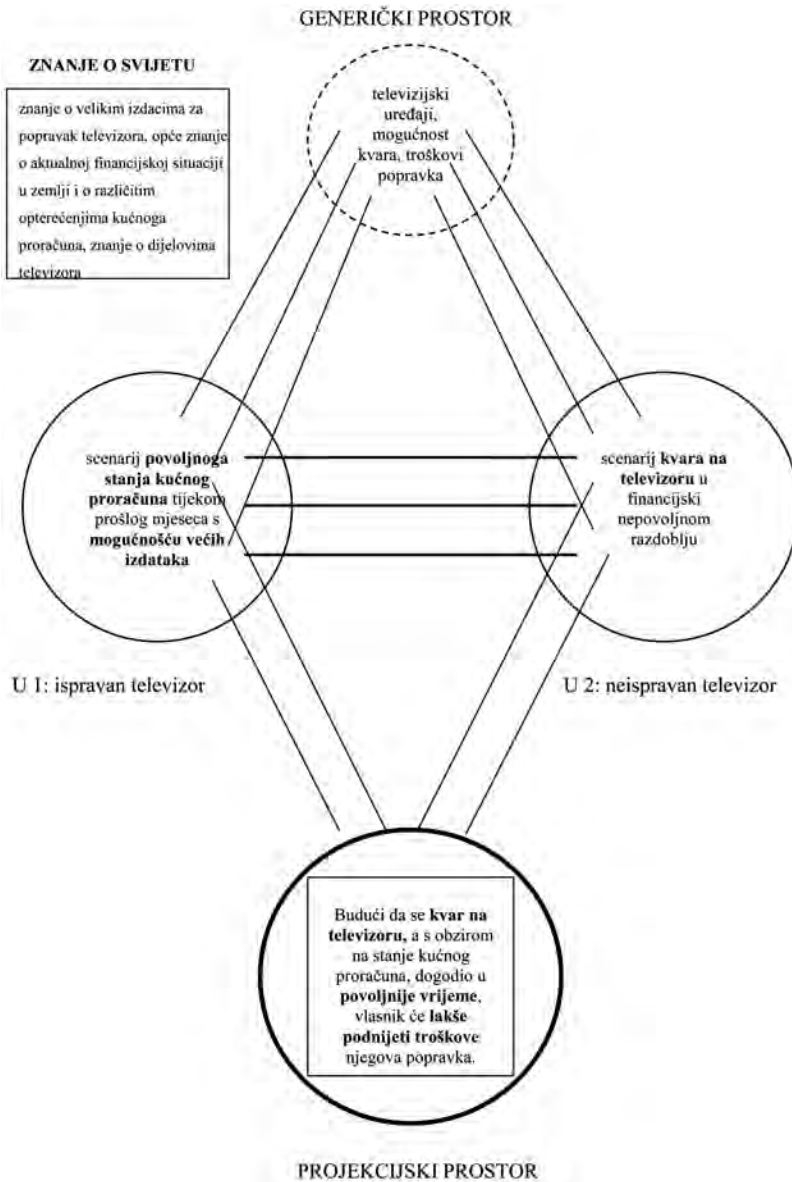
Stoga se i ovdje može zaključiti kako je potreba za uspostavljanjem predulaznih prostora ovisna isključivo o prirodi odnosa dijelova i cjeline u izvanjezičnom svijetu i vezana uz prirodu ljudske konceptualizacije. U slučajevima kada pojedine poddomene predstavljaju zasebne jedinice, a koje se pritom sastoje od daljnjih poddomena (kao što je to s *kontracepcijskim tabletama* ili *Uredom za odnose s javnošću* pri Ministarstvu prosvjete u navedenim primjerima) te se mogu zamisliti i sudjelovati u nekom scenariju neovisno o ostatku matične cjeline, postoje teorijske pretpostavke za kreiranje predulaznih prostora gdje se vrši odabir poddomena potrebnih za kreiranje ulaznih prostora.

U slučajevima pak kada je određena poddomena zamisliva samo kao dio veće cjeline i kada divergencija potencijalnih aktivnih zona nije velika, odnosno kada interpretacija metonimije ne zahtijeva više od jednoga stupnja (dvostruke i trostruke metonimije) nisu ispunjene osnovne pretpostavke za kreiranje predulaznih prostora, a metonimijski model CJELINA ZA DIO bit će razriješen u ulaznome prostoru. Evo i nekoliko primjera takvih metonimijskih odnosa, a koji su također preuzeti iz svakodnevnice komunikacije, odnosno dijelom su razgovornoga stila:

- (14) Da se televizor pokvario prošli mjesec, a ne ovaj, bilo bi mi puno lakše podnijeti troškove popravka.
- (15) Da nam se najbolji obrambeni igrač ozlijedio u utakmici s nekim od slabijih protivnika, danas bismo bili sigurniji u pobjedu u ovoj puno težoj utakmici.
- (16) Da mi je kuća stradala u ratu umjesto u eksploziji plinske boce, puno bih to lakše podnio jer to ne bi bilo mojom krivnjom.

Prilikom interpretacije rečenice (14) uspostavljaju se dva ulazna prostora: prvi sadrži scenarij povoljnoga stanja kućnoga proračuna tijekom prethodnoga mjeseca, a drugi pak scenarij kvara na televizoru u financijski nepovoljnom razdoblju. Generički prostor okuplja zajedničke elemente dvaju ulaznih prostora: raspolaganje kućnim proračunom, prihode i rashode. U projekcijskom se pak prostoru televizor iz drugoga ulaznog prostora slijedom dinamičnoga scenarija također kvare, ali ovaj put u povoljnijem financijskom razdoblju projiciranom iz prvoga ulaznog prostora te zahvaljujući tomu, vlasnik lakše podnosi troškove njegova popravka. Interpretacija uključuje i razrješavanje metonimijskoga odnosa prema modelu CJELINA ZA DIO, ali za njega nije potrebno uspostavljanje predulaznih prostora, već se metonimija u cijelosti razrješava na putu od ulaznih do projekcijskoga prostora, a tiče se televizora koji u pravilu zamišljamo kao čvrstu cjelinu, dok o njegovim dijelovima znamo malo ili gotovo ništa. Ipak, pri pokretanju scenarija u projekcijskom prostoru jasno nam

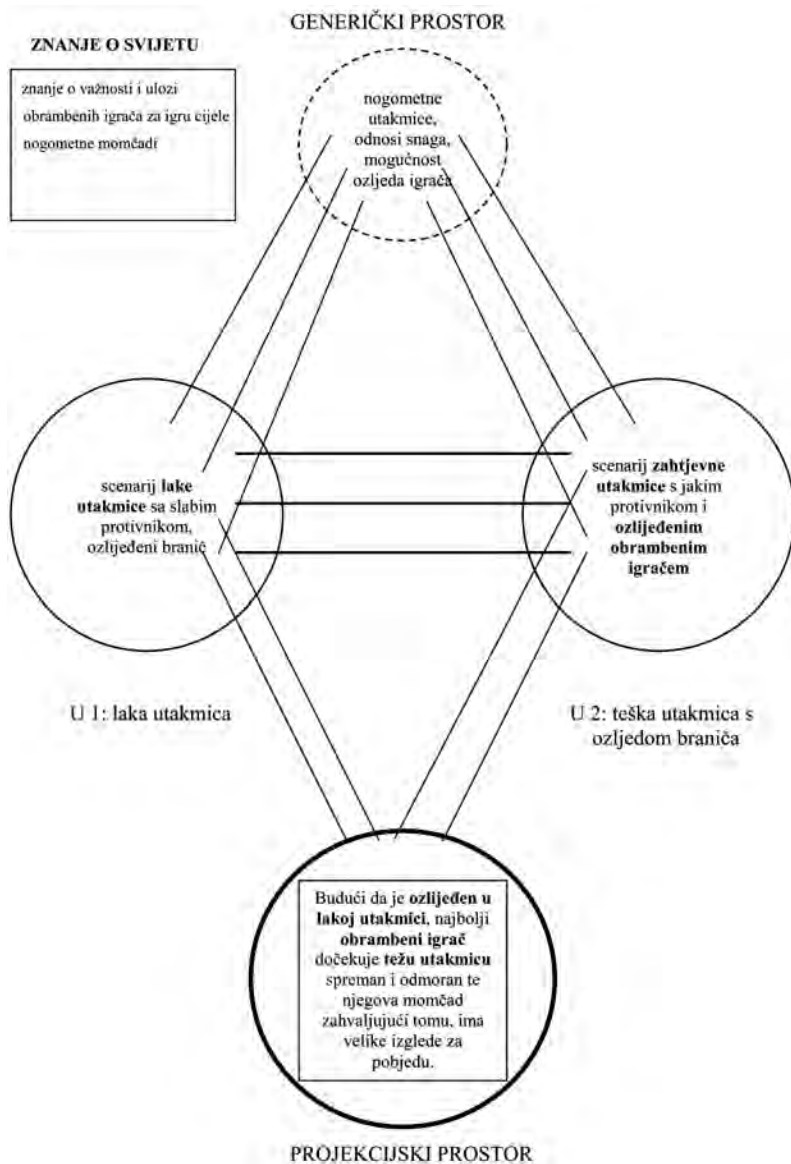
je kako se kvar tiče nekog određenog dijela »unutar kutije«, a ovisno o znanju i iskustvima pojedinca scenarij može uključivati katodnu cijev, modul za boje ili neki drugi unutrašnji dio uređaja. Elementi iz ulaznih prostora koji nisu sudjelovali u stvaranju spomenutog scenarija (npr. loše financijsko razdoblje) ostaju u pozadini konceptualizacije, dok elementima koji se pojavljuju u projekcijskom prostoru (pokvareni televizor, povoljnije financijsko razdoblje) pripada status fokaliziranih elemenata te su u shematskom prikazu također masno oti-
snuti.

Budući da se kvar na televizoru, a s obzirom na stanje kućnog proračuna, dogodio u povoljnije vrijeme, vlasnik će lakše podnijeti troškove njegova popravka.

(Slika 8.)

Za interpretaciju iskaza (15) potrebna su nam također dva ulazna prostora, od kojih prvi sadrži scenarij nogometne utakmice sa slabijim protivnikom, a drugi scenarij teške utakmice sa snažnim protivnikom i problemom ozljede najboljega obrambenog igrača. Generički prostor ovjerava sljedeće zajedničke elemente dvaju ulaznih prostora: nogometne utakmice, odnose snaga i mogućnost ozljeda igrača. U projekcijskom se prostoru nakon kombiniranja elemenata iz dvaju ulaznih prostora i upotpunjavanja poznatim obrascem znanja o razvoju sličnih događaja pokreće sljedeći scenarij: budući da se ozljeda najboljega obrambenog igrača dogodila tijekom utakmice sa slabijim protivnikom, on je odmoran i spreman za težu utakmicu te, zahvaljujući tomu, njegova momčad ipak ima velike izgleda za pobjedu. Metonimija u ovom primjeru tiče se ozlijeđenog igrača. Iako znamo kako se sportske ozljede uvijek odnose na pojedine dijelove tijela (članak, koljeno, rame, glava itd.), za razrješavanje metonimijskoga odnosa neće nam trebati predulazni prostori. Naime, budući da si ljudsko tijelo predočavamo kao kompaktnu cjelinu, ono će se kao takvo pojaviti u ulaznim prostorima, ali prilikom pokretanja scenarija u projekcijskom prostoru bit će jasno kako se moguće ozljede tiču tek njegovih pojedinih dijelova. Elementima ulaznih prostora koji sudjeluju u stvaranju scenarija u projekcijskom prostoru pripada status fokalnih elemenata, a ostali se zadržavaju u ulaznim prostorima, tj. na razini elemenata istaknutih tek u odnosu na defokusirani generički prostor (sl. 9.).

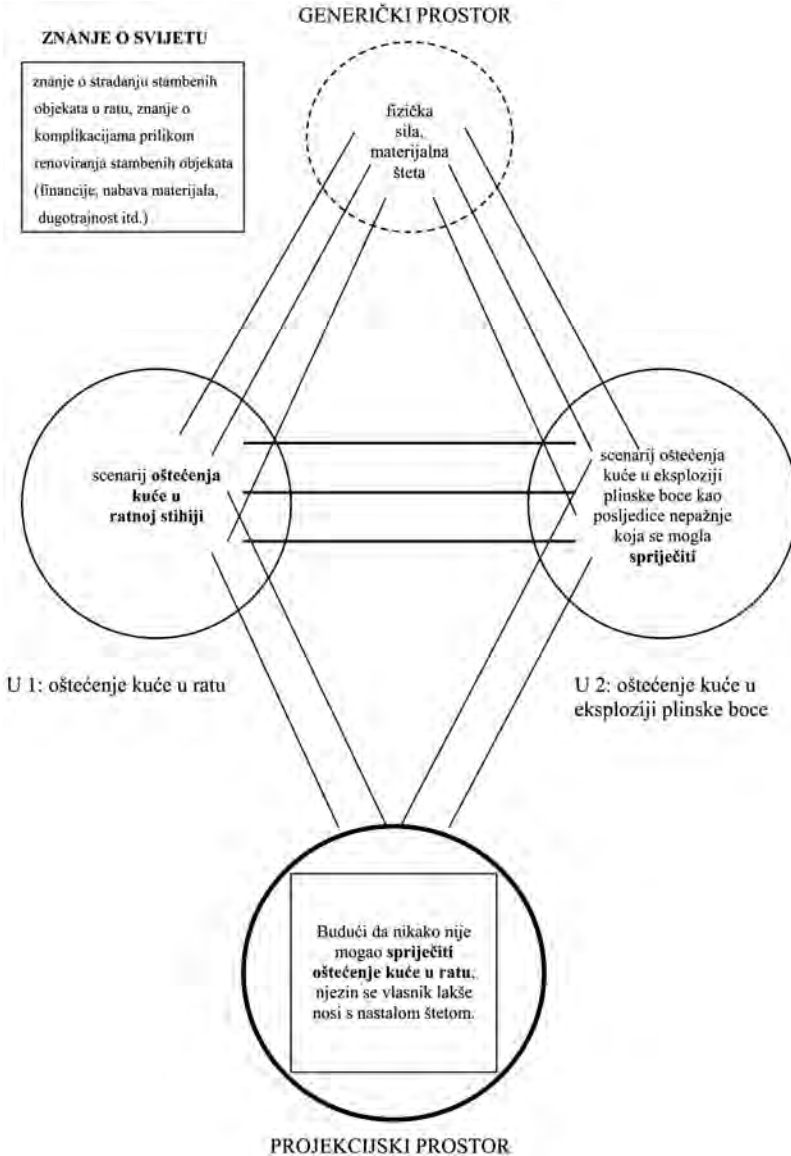
Budući da je ozlijeđen u lakoj utakmici, najbolji obrambeni igrač dočekuje težu utakmicu spreman i odmoran te njegova momčad zahvaljujući tomu, ima velike izgleda za pobjedu.

PROJEKCIJSKI PROSTOR

(Slika 9.)

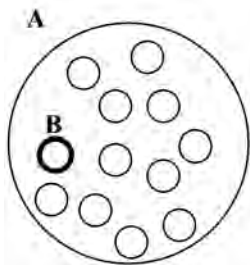
Interpretacija rečenice (16) isto zahtijeva dva ulazna prostora: prvi sa scenarijem stihijskog oštećenja kuće u ratu, a drugi sa scenarijem oštećenja kuće nastalog u eksploziji plinske boce kao posljedica nepažnje, budući da je postojao način sprečavanja štete. Generički prostor okuplja i ovjerava sljedeće zajedničke elemente dvaju ulaznih prostora: fizičku silu i materijalnu štetu. U scenariju koji nastaje u projekcijskom prostoru, a opet na osnovi širokoga spektra pozadinskoga znanja o takvim i sličnim situacijama, kombinacijom različitih elemenata dvaju ulaznih prostora (kuće iz jednoga i oštećenja uzrokovana

noga ratnim razaranjima iz drugoga), vlasnik čija je kuća stradala u ratnoj stihiji lakše se miri s materijalnim gubitkom budući da se šteta nije dogodila njegovom krivnjom, odnosno nije ju mogao spriječiti. Metonimija u ovom primjeru tiče se kuće: budući da u pravilu posjedujemo predodžbu kuće kao cjeline, za razrješavanje metonimije nisu nam potrebni predulazni prostori, iako je jasno da se oštećenje najčešće odnosi na određene dijelove (krov, zidove, određene prostorije), a ne na kuću u cjelini (u tom bismo slučaju rekli da je srušena). Odnosi **defokusiranost-istaknutost-fokalnost** također su naznačeni različitim tipovima linija i slova u shematskom prikazu (sl. 10.).

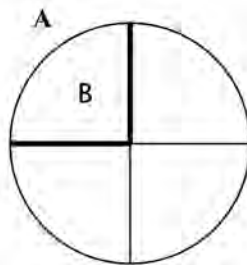

(Slika 10.)

Iznesenoj bi se tezi eventualno moglo prigovoriti da ukoliko je u slučajevima s takvim metonimijama konceptualizacija pojedinih dijelova izvan cjeline nemoguća, radi li se uopće o metonimiji? Odgovor je potvrđan jer je riječ o istaknutim poddomenama u okviru cjeline, jednom tipu **aktivnih zona**¹⁴, koje se prilikom konceptualizacije nalaze u fokusu vizualnoga polja koje uključuje i ostale poddomene u neposrednoj blizini istaknute. Takva je situacija, recimo, i u primjerima *Da si jučer oprao auto, mogli smo danas ranije krenuti na put.* ili *Da provalnik nije bio prisiljen razbiti prozor, policiji bi posao bio otežan.* U takvim i sličnim primjerima aktivirane poddomene u trenutku interpretacije nisu i jedine koje se nalaze u ulaznim prostorima. Tako se *vanjski dio automobila* i *prozorsko staklo* kao aktivne zone i ciljne domene metonimijskih izraza *auto* i *prozor*, u navedenim kontekstima konceptualiziraju jedino u sklopu cjelina koje ih metonimijski određuju, odnosno ne mogu se prilikom konceptualizacije vizualizirati odvojeno od *prozorskoga okvira* i *ostatka automobila*, pa se prilikom konceptualizacije te vrste aktivnih zona nalaze u **fokusu** vizualnoga polja koje barem donekle uključuje i ostale poddomene u neposrednoj blizini istaknute. Drugim riječima, takvi primjeri tvore mrežu odnosa profil – baza – domena ili, prema Langackeru (1987), mrežu apstraktnih domena, gdje pojedine poddomene imaju funkciju baze, odnosno neposrednoga i neizostavnoga konceptualnoga konteksta pri konceptualizaciji drugih, iskazom istaknutih, poddomena. U tim se slučajevima ne može govoriti o istom tipu konceptualnog isticanja ciljne poddomene kao recimo u primjerima (10–13), pa se zato ne može govoriti ni o interpretaciji metonimije unutar nekoga pretprostora, već se za takve metonimije može reći da se njima naglašene poddomene samo ističu, odnosno prelaze u prvi plan na putu od ulaznih prema projekcijskom prostoru, isključivo kao dijelovi većih kompaktnih cjelina. U tom smislu, metonimije s konceptualno odvojenim i neovisnim poddomenama nazvat ćemo **divergentnim** metonimijama, a metonimije s neodvojivim i pojedinačno nedostupnim poddomenama **kompaktnim** metonimijama, čime se slikovito i vješto objašnjava narav odnosa između različitih tipova fokusiranih i defokusiranih poddomena u izvanjezičnome svijetu (sl. 11. i 12.).

Slika 11. Metonimijski odnos
CJELINA ZA DIO (A ZA B)
konceptualno odvojenih i neovisnih
poddomena – **divergentne**
metonimije

Slika 12. Metonimijski odnos
CJELINA ZA DIO (A ZA B)
konceptualno neodvojivih i
pojedinačno nedostupnih poddomena
– **kompaktne metonimije**

14 O fenomenu, a i samoj definiciji aktivnih zona vidi više u Langacker (1984).

S obzirom na rečeno, može se uspostaviti i *hipoteza predulaznih prostora* koja glasi:

Vjerojatnost uspostave predulaznih prostora kao mjesta interpretacije metonimije raste proporcionalno s brojem različitih poddomena cjeline, proporcionalno sa stupnjem njihove međusobne odvojenosti te sa stupnjem njihove odvojenosti od cjeline.

3. Zaključak

U ovom smo radu pokušali izložiti kratku povijest nastanka i najvažnije postavke teorije konceptualne integracije, a potom njezin temeljni model primijeniti u analizi odabranoga korpusa protučinjeničnih iskaza. Time smo željeli proučiti i detaljnije objasniti logiku interpretacije takvih iskaza, ali i dokazati primjerenost takvoga pristupa sličnim pitanjima. Temeljni model konceptualne integracije pokazao se primjerenim sredstvom u našoj analizi. Uvidjeli smo kako se svi proučeni protučinjenični iskazi, iako su međusobno različiti, u trenutku interpretacije ponašaju prema jedinstvenom obrascu, odnosno kako je za svaki od njih moguće uspostaviti po dva ulazna prostora, generički i projekcijski prostor te kako se u posljednjem navedenom prostoru odvija interpretacija svakoga iskaza. Sve smo to oprimirali i shematskim prikazima interpretacija nekih rečenica iz obrađenoga korpusa. Nakon obrazlaganja temeljnoga modela, posvetili smo se i nekim mogućnostima njegove nadopune, a s obzirom na kognitivni status pojedinih mentalnih prostora, kao i na odnose metonimije i konceptualne integracije, zaključujući kako u trenutku interpretacije iskaza pojedini mentalni prostori zaista nisu ravnopravni, već je naša svijest uvijek fokusirana na projekcijski prostor. U tom smislu, pokazalo se i kako ulazni prostori pripadaju skupini istaknutih, a generički prostor skupini defokusiranih prostora. Na vlastitom smo korpusu ispitali i opravdanost prijedloga izmjene temeljnoga modela konceptualne integracije u slučajevima razrješavanja divergentnih metonimija. Uspostavljanje predulaznih prostora pokazalo se logičnim rješenjem u interpretaciji protučinjeničnih iskaza koji najčešće uključuju metonimijske odnose prema modelu CJELINA ZA DIO, a kod kojih pojedine dijelove najčešće zamišljamo neovisno o matičnoj cjelini. S druge strane, pokazalo se kako nema potrebe za uspostavljanjem dodatnih predulaznih prostora u slučajevima kompaktnih metonimija. Potvrdilo se time kako je uspostavljanje predulaznih prostora uvjetovano prirodom naše konceptualizacije, odnosno time zamišljamo li određene konceptualne poddomene unutar matične cjeline ili pak neovisno o njoj te time zahtijeva li interpretacija metonimije više od jednoga stupnja metonimijske redukcije.

Literatura

- Belaj, B. (2005). »On the cognitive status of mental spaces and of some type of metonymy within Conceptual Integration Theory«, u: *Jezikoslovlje* 6. 1–2, Osijek, str. 119–143
- Buljan, G. (2004). »Most u grlu – Metonymy and conceptual integration in idiom modifications: A case study«, Kučanda, D., Brdar, M., Berić, B., eds. *Teaching English for life. Studies to Honor Professor Elvira Petrović on the Occasion of Her Seventieth Birthday*. Osijek, Faculty of Philosophy, str. 359–371
- Fauconnier, G., Turner, M. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge and New York: Cambridge University Press, prvo izdanje 1985, MIT Press
- Fauconnier, G., Turner, M. (1996). »Blending as a central process of grammar«, Adele E. Goldberg (ed.), *Conceptual Structure, Discourse and Grammar*, Stanford: CSLI, str. 113–130
- Fauconnier, G., Turner, M. (1998). »Conceptual integration networks«, *Cognitive Science* 22: 2, str. 133–187
- Fauconnier, G., Turner, M. (1999). »Metonymy and Conceptual Integration«, Klaus-Uwe Panther, G. Radden (ed.) *Metonymy in Language and Thought*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia, str. 77–91
- Fauconnier, G., Turner, M. (2002). *The Way We Think, Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, Basic Books, paperback edition
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press, Chicago – London
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things, What Categories Reveal about the Mind*, Chicago University Press, Chicago.
- Langacker, R. (1984). »Active Zones«, *BLS* 10, str. 172–188
- Langacker, R. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. 1, Stanford University Press, Stanford, California.
- Omazić, M. (2005). »Cognitive linguistic theories in phraseology«, *Jezikoslovlje* 6. 1–2, Osijek, str. 37–56
- Rosch, E. (1975). »Universals and cultural specifics in human categorization«, u R. W. Brislin, S. Bochner, W. J. Lonner (eds.), *Cross-cultural Perspectives on Learning*, str. 177–206, New York: John Wiley
- Rosch, E., Mervis, C. B. (1975). »Family resemblances: Studies in the internal structure of categories«, *Cognitive Psychology* 7, str. 573–605
- Ruiz de Mendoza, F. J., Peña Cervel, S. (2002). »Cognitive operations and projection spaces«, *Jezikoslovlje*, 3. 1–2, str. 131–158
- Šarić, Lj. (1995). »Uvjetne rečenice u hrvatskome, govorni činovi i metapreslikavanja«, *Suvremena lingvistika* 40, str. 81–105
- Šarić, Lj. (1997). »Interpretacija pogodbenih rečenica«, *Filologija* 27, str. 155–169
- Taylor, J., R. (1995). *Linguistic Categorization, Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford University Press, Second Edition, New York.
- Taylor, J., R. (2002). *Cognitive Grammar*, Oxford University Press, New York.
- Turner, M., Fauconnier, G. (1995). »Conceptual integration and formal expression«, *Metaphor and Symbolic Activity* 10/3, str. 183–203
- Turner, M., Fauconnier, G. (2000). »Metaphor, metonymy, and binding«, A. Barcelona (ed.) *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, Mouton de Gruyter, Berlin–New York, str. 133–149
- Žic-Fuchs, M. (1991). *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*, SOL, Zagreb

Counterfactual Conditional Clauses, Mental Spaces, and Metonymy in the Context of Conceptual Integration Theory

This paper sets out to analyze the semantic aspect of Croatian counterfactual expressions in the context of Conceptual Integration Theory (CIT) as a theory that most elegantly and most thoroughly explains their meaning and their logic. On the corpus of Croatian counterfactuals and in the light of the automatic nature of the process of conceptual integration we also examine the cognitive–conceptual status of the four types of mental spaces and their elements: the input spaces, the generic space and the projection space (the blend). On the basis of the differences obtained between the four types of mental spaces, we divide them into background, highlighted and focal mental spaces. In the context of the analysis of Croatian counterfactuals, we further discuss the place and manner of interpretation, most frequently, of metonymy type WHOLE FOR PART and propose the introduction of a fifth mental space where some expressions of this metonymic type would be interpreted, namely the pre–input space.

Key words: counterfactuals, mental spaces, metonymy, metaphor, conceptual integration theory, cognitive linguistics

Ključne riječi: protučinjenični iskazi, mentalni prostori, metonimija, metafora, teorija konceptualne integracije, kognitivna lingvistika